Ett rätt barna- klenodium

1666

HYK

8.

Barn/ hörer migh/ jagh will lära eder Herrans fruchtan.

Ett Rätt

Barna-klenodium

är

I. ABC Boken.

II. Catechismus.

III. Spörsmålen.

IV. Skrifftenes språk.

Psal. 34. v. 12. Kommer hijt.

Psal. 19. v. 11. Herrans budh äro klaar och vplysa ögonen.

Rom. 1. v. 16. Evangelium är en Gudz Krafft allom them til Saligheet som troo.

Matth. 18. v. 3. Vthan i omwenden ider och warden såsom Barn/ skolen j icke komma i Himmelrijket.

Åbo/

Tryckt aff Petter Hanßon/ åhr 1666.

Aabcd
efffghi
klmnopqrſ
ſſtuvwxyz.

ABCDEFGHIKLMNO
PQRSTVWXYZ.

Abcdefff ghiklmnop
qrſſſtuvwxyz. ääöüß

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 30. 40. 50. 60. 70. 80. 90. 100. 200. 300. 1000. 2000. 3000.

I. (1) V. (5) X. (10) L. (50) C. (100.) D. (500) M. (1000)

I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXX. XL. L. LX. LXX. LXXX. XC. C. CC. CCC. M. MM. MMM.

VAdher wår som äst
i Himblom. Hel-
gat war de titt Nampn.
Til kom me titt Rij ke.
Skee tin wil ie så som i
Him me len / så och på
Jor den ne. Wårt da ge li-
ga Brödh giff oß i dagh.
Och för låt oß wå ra ſkul-
der / så som och wij för lå te
them oß ſkyl di ge åro / och
in ledh oß ic ke i fre ſtel ſen.
Uthan frels oß i frå on do /

Jagh troor på Gudh Fadher Allzmechtighan Himmelens och Jordennes Skapare. Och på Jesum Christum hans enda Son wår Herra. Hwilken aflat är aff then helga Anda/ födder aff Jungfrw Maria/ Pijnter vnder Pontio Pilato/ korsfäster/ döder och begrafwen: Nederstigen til helfwetit/ på tridie dagen vpståndeh

ſtånden igen iſrå the döda. Vpſtigen til Himbla/ ſittiandes på Gudz Fadhers Allzmechtiges högra hand. Tådan igen kommandes til at döma lefwandes och döda. Jagh troor på then Helga Anda. Ena helga almenneliga Kyrkio/ the Heligas ſamfund. Syndernas förlåtelſe. Kötzens vpſtåndelſe. Och et ewinnerligit Lyff/ Amen.

Tyo Gudz Budh.

Du skalt icke hafwa fremmande Gudar.

Tu skalt icke misbruka HERRans tins GUDz Nampn / ty Herren skal icke låta honom blifwa ostraffat / som hans Nampn misbrukar.

Tänck på at tu helgar Hwijlodagen.

Tu skalt hedra tin Fader och tina Moder / på thet tu må länge lefwa på Jordenne.

Tu

Tu ſkalt icke dråpa.

Tu ſkalt icke göra hoor.

Tu ſkalt icke ſtiåla.

Tu ſkalt icke tala falſkt witnesbörd emot tin näſta.

Tu ſkalt icke begåra tins Näſtes hws.

Tu ſkalt icke begåra tins näſtes Huſtrw/ hans tienare eller tienarinno/ Oxa/ Åſna/ eller hwadh honom tilhörer.

All Budorden beſlutas ther vtinnan/ Tu ſkalt älſka tin Herre Gudh aff alt titt Hierta/ aff alla tijne Siål/ aff allom tinom Hugh/ aff alla tijne Karffter Och tu ſkalt älſka tin Näſta ſom tigh ſielff. Then naturlige Lagen ſäger/ att ther i welen at Menniſki-

niſkiorna ſkola göra eder/ thet gören i och them Fruchta Gudh och hålt hans Budh/ ty thet hörer allom Menniſkiom til.

Om Dopet.

Går vth i heela Verldenne/ och prediker Evangelium allom Creaturom. Then ther troor och blifwer döpt/ han ſkal warda ſaligh/ Men then ther icke troor/ han ſkal warda fördömd. Migh är gifwin al macht i Himmelen och på Jordenne. Gåår för then ſkul vth och lärer alt Folck/ och döper them i Nampn

Faders

Fadhers och Sons/ och thens Helge Andes/ Lärandes them hålla/ alt thet jagh eder befalt hafwer. Och sij/ jagh är när eder alla dagar in til Werldennes ända.

Vthan en warder född aff Watn och Andanom/ kan han icke ingå i Gudz Rijke. Thet som är födt af Kött/ thet är Kött/ och thet som är födt aff Andanom/ thet är Ande.

Om

WÄr HERre JEsus Christus i then Natten tå han förrådder wart/ togh han Brödet/ Tackade/ bröt thet och gaff sina Lärjungar/ och sade: Tager och åter/ thetta är min Lekamen/ som för eder utgifwen warder/ thetta görer til min åminnelse.

Sammalunda tog han och Kalken sedan han Nattwarden giordt hade/ tackade

kade och gaff them och sade: Dricker här aff alle/ ty thetta är min Blodh/ som är thet Nyja Testamentzens/ hwilken vthgiuten warder för mångom til Syndernas förlåtelse/ så offta som i thet gören/ så gören thet til min åminnelse.

Wälsignelse til Bordz.

Alles Ögon liuta til tigy Herre/ och tu gifwer them Maat i sinom tid. Tu vpläter tina Handy/ och alt thet som lefwandes är/ mättar tu til behageligheet.

Ähra wari Fadrenom och Sonenom och then Helge Anda. Säsom thet warit hafwer aff begynnelsen och nu

nu och altydh ifrå Ewigheet til Ewigheet/ Amen.

Fadher wår etc.

Låter oß bidia

WElsigne oß Herre Gudh/ och thessa tina gåfwor/ som tu oß til kropsens vppehålle mildeliga förlänt hafwer/ och giff oß tin helgha Nådh/ at wij them skäliga och vthan tyn förtörnelse/ nyttia och bruka måge. Genom tin Son Jesum Christum wår Herra/ Amen.

Tacksäjelse.

Tacker Herran om/ ty han är godh/ och hans mildheet warar i Ewigheet. Han giffwer Diuren sina föda/ och Korpungomen som ropa til honom.

Ähra wari Fadrenom och Sonenom etc.

Fadher wår etc.

Låter oß bidia.

WIj tacke tigh/ käre Himmelske Fadher/ för alla tina wälgerningar/ och enkannerligha för thessa tina Gåfwor/ som wij aff tine mildheet/ vndfånget hafwe/ och bidie tigh om tina helga

helga Nådh/ at såsom Kroppen sin lekamliga Spijs/ ther medh han vppehålles/ anammat hafwer/ må ock så Siålen medh tin helga Ord/ allestådes wederqweckt warda. Genom tin Son Jesum Christum wår Herra/ Amen.

Om Morgonen en Bön.

IAgh tackar tigh min Himmelske Fadher/ genom Jesum Christum tin Elskeliga Son/ at tu migh i thesso Natt/ för all skada och farligheet/ så nådeliga bewarat hafwer/ och beder tigh/ at tu och i thenna dagh wärdigas bewara migh för Synder och alt ondt/ at mitt Lefwerne och alla mina gårningar/ måghe tigh behagelige wara/ Ty iagh befaller migh/ min Krop och Siål/ och altsammans i tina händer/ tin Helge Engel ware medh migh/ at then onde Fienden icke får någon macht medh migh/ Amen.

VThi titt Helge Nampn/ tu korsfäste HErre Jesu Christe/ står iagh arme owärdige Syndare vp/ Tu som migh igenom then bittra Korsens dödh/ medh titt H. dyra Blod hafwer

åter

återlöst/ tu wärdigas migh i thenna dagh wälsigna och bewara/ och migh en Gudhfruchtigh handel och wandel förlåna/ och styrck migh uthi alt gott wärck/ så at iagh mitt lefwerne tigh til loff och prys må fulända: tu wärdigas migh och så effter thetta lyfwet til then ewinnerliga härligheeten nådeligen ledhsaga/ Amen.

Om Afftonen en Böön.

IAgh tackar tigh min Himmelske Fadher/ genom Jesum Christum tin Elskeliga Son/ at tu migh i thenna Dagh så nådeligha bewarat hafwer/ och beder tigh/ at tu wärdigas förlåta migh alla mina Synder/ och migh i thenna Natt nägeliga bewara/ Ty iagh befaller migh/ min Krop och Siäl/ och altsammans i tina händer/ tin helge Engel ware medh migh/ at then onde Fienden icke får någon macht medh migh/ Amen.

WAka öfwer oß kåre Himmelske Fadher/ och bewara oß för then listige Frestaren/ som alltydh omkring går/ söktandes hwem han upsluka kan/ giff oß Nådena/ at wij måge honom

nom medh en ſtadigh Troo manliga emoot ſtå/ och i thenna Natt vnder titt beſkärm tryggе hwylas/ Genom tin Son Jeſum Chriſtum wår Herra/ Amen.

Een lijten Barna Böön.

Herre Gudh Himmelſke Fädher/ Wij bidie tigh genom tin Elſkelige Son Jeſum Chriſtum/ förlåna oß tina helga Nådh/ at wij vthi een rätt Troo/ goda Tucht och Läro dageliga förökas måghe/ och at tu oß/ wåra Föräldrar och Öfwerheet/ i dagh för alla Synder/ Olycko och alt ondt/ nådeligen beſkydda och bewara wille/ Amen.

Förlåna oß Gudh ſå nådeligh/ Fridh i wåra Dagar/ Ty ingen är på Jorderijk/ then ofridh kan förtaga/ vthan tu allena.

Gudh giffwe Fridh i tino Lande/
Lycko och Saligheet i alla Ständer.

Låter oß bidia.

O Herre Gudh/ aff hwilkom'godh begärelſe/ rättſinnigh Nådh och rätt-

rättfärdige Gerningar vthgå/ giff tina Tienare then Friden/ som werlden icke gifwa kan/ at wår Hierta måge wara tin helga Budh vndergifwen och all rådzla för Fienden så förekomma/ at wåra Daghar måge vnder titt beskärm rolighe blifwa. Genom tin Son Jesum Christum wår Herra/ Amen.

GRene GVdz Lamb/ oskyldigh på Korset för oß slachtat/ altijdh besunnen toligh/ ehuru tu wast förachtat/ Wåra Synder hafwer tu dragit/ Dödhen och Helfwetit nederslagit/ Förbarma tigh öfwer oß O Jesu. Giff oß tin ewiga Fridh O Jesu.

HErren wälsigne oß och bewareoß. Herren vplyfe sitt Ansichte öfwer oß/ och ware oß Nådeligh. Herren wände sitt Ansichte til oß/ och giffwe oß en ewigh Fridh. I Nampn Faders/ och Sons/ och thens Helge Andes/ Amen.

II. Catechiſmus.

I.

Huru man må Vngt Folck enfalleliga förehålla Tyo Gudz Budh.

Thet Förſta.

Jagh Herren är tin Gudh. Tu ſkalt inga andra Gudhar hafwa för migh.

Hwadh är thet! Swar.

Wij ſkole fruchta och öfwer all ting älſka Gudh/ och ſättia all Troo och Tilit til honom.

Thet Andra.

Tu ſkalt icke mißbruka Herrans tins Gudz Nampn. Ty Herren ſkal icke låta honom bliſwa oſtraffat/ ſom hans Nampn mißbrukar.

Hwadh är thet? Swar.

Wij ſkole fruchta och älſka Gudh/ ſå at wij icke bannas eller ſwerie wid hans Nampn/ icke bruka Truldom/ linga/ eller bedraga:

Vthan åkalla thet i alla Nödh bidia/ tacka och lofwa.

Thet Tridie.

Tu ſkalt helga Hwilodagen.

Hwadh är thet? Swar.

Wij ſkole fruchta och älſka Gudh/ ſå at wij icke förachte Predikan och hans Ord/ vthan hålla thet heligt/ höra thet gärna och lära.

Thet Fierde.

Tu ſkalt hedra tin Fadher och tina Modher/ på thet tu må länge leſwa på Jordenne.

Hwadh är thet? Swar.

Wij ſkole fruchta och älſka Gudh/ ſå at wij wåra Föräldrar och Herrar icke förachte eller förtörne: Vthan hålla them i wördning/ tiena them/ lyda them/ älſka och hofwe them för ögonen.

Thet Fempte.

Tu ſkalt icke dräpa.

Hwadh är thet? Swar.

Wij ſkole fruchta och älſka Gudh/ ſå at wij ingen ſkada göra wårom näſta til hans Lijff/ eller honom emoot bryte: vthan hielpe och förfordra honom i all hans lijfznödh.

Thet

Thet Siette.

Tu skalt icke göra hoor.

Hwadh är thet? Swar.

Wij skole fruchta och älska Gudh/ så at wij före ett reenligit och tucheligit Lefwerne/ både medh Ord och Gerningar/ och at hwar och en älskar och åhrar sin ächta Maka.

Thet Siunde.

Tu skalt icke stiäla.

Hwadh är thet? Swar.

Wij skole fruchta och älska Gudh/ så at wij wår Nästa hans Penningar eller Egodelar icke borttaghe/ eller medh falska waror och handel til oß komme: Uthan ther til förhielpe/ at hans godz och näring må warda förökat och beskärmat.

Thet Ottonde.

Tu skalt icke bära falskt Witnesbörd emoot tin Nästa.

Hwadh är thet? Swar.

Wij skole fruchta och älska Gudh/ så at wij icke falskeliga beliuge/ förråde/ baktale wår Nästa/ och komma honom ondt tychte på/ uthan skola vrsaka honom/ tala gott om honom/ och wända all tingh til thet beste.

Thet Nijonde.

Tu skalt icke haſwa luſt til tins Näſtes Hws.

Hwadh är thet? Swar.

Wij skole fruchta och älska Gudh/ ſå at wij icke stå efter wär Näſtes arff och egit/ eller Hws/ och komma thet vnder oß medh något skeen ſåſom thet skedde medh Näbben/ vthan wij skole wara honom behielpelige/ at han må ſitt behälla och beſittia.

Thet Tijonde.

Tu skalt icke begära tins Näſtes Huſtru/ hans Tienare eller Tienarinno/ Oxa/ Åſna eller hwadh honom tilhörer.

Hwadh är thet? Swar.

Wij skole fruchta och älska Gudh/ ſå at wij icke drage/ locke eller tubbe ifrå wär Näſta/ hans Huſtru eller Tienſtafolck/ etc. vthan heller hielpe til/ at the mäghe bliſwa och göra hwadh the äro plichtige.

Hwad säger nu Gudh om all thenna Budhen. Thet säger han:

Jagh Herren tin Gudh är en ſtarck Hämpnare/ then ſom söker

Fä-

Fädernas miſsgerning in på Barnen/ alt in til tridie och fierde ledh/ the ſom migh hata. Och gör barmhertigheet in til mång tuſend/ på them ſom migh älſka och hålla min Bodh.

Hwadh är thet? Swar.

Gudh hotar at wilia ſtraffa alla them ſom thenna Budhen öfwerträdha: Therföre ſkole wij fruchta för hans wrede/ ſå at wij icke bryte emoot hans Budh. Men ſina Nådh och alt gott lofwar han them allom ſom thenna Budhen hålla. Therföre ſkole wij och älſka honom/ och gärna göra effter hans Bodh.

II.

Huru man må Ungdt Folck enfalleligha förehålla Troones artiklar.

Then Förſta Artickelen/ Om ſkapelſen.

Jagh troor på Gudh Fadher Alzmechtigan/ Himmelens och Jordennes Skapare.

Jagh troor at Gudh hafwer migh ſkapat/ och all Creatur/ gifwit migh Kropp och Siäl/ Ögon/ Öron/ och alla Lemmar/ förnufft och all ſinne/ och at han thet ännu häller widh macht. Ther til beſörier migh ryſkeliga och dageliga medh klädher och föda/ Hws och Hrem/ Huſtru och Barn/ Boo och Bohagh och alt thet iagh til timmeligh näringh behöfwer: Beſkärmar och bewarar migh för ſkada och fahrligheet/ och alt ondt/ och thet alt aff ſine bloota Nådh och Faderliga godheet/ vthan alla mina förſkyllan eller wärdigheet: För hwilket alt iagh plichtigh är/ honom tacka och loſwa/ lydigh wara och tiena. Thet är wiſſerliga ſant.

Then andra Artiklen.
Om Återlöſningen.

Och på JEſum Chriſtum hans eenda Son wår HErra. Hwilken afladt är aff then helga Anda. Födder aff Jungfrw Maria. Pyntter vnder Pontio Pilato. Korſfäſter/ dödher och begrafwen. Nedherſtigen til Helwetit. På tridie

Da-

Daghen vpståndhen igen ifrå the Döda. Vpstigen til Himbla/ sittiandes på Alzmechtigh Gudz Faders höghra hand. Tådhan igen kommandes til at döma Lefwandes och Döddha.

Hwadh är thet? Swar.

Jadh troor at JEsus Christus är sanner Gudh/födder aff Fadrenom iewigheet/thesliikes sanner Menniskia/ född aff Jungfrw Maria/ är min Herre/ hwilken migh förrappade och fördömde Menniskia förlossat/ förwärfwat och wunnit hafwer/ ifrå alla Synder/ ifrå Döddhen och Diefwuls wåld/ icke medh Guld eller Silff: vthan medh sin Helga och dyra Blodh/ och medh sin oskyldiga Dödh och Pijno: på thet iag skal wara hans eghen/ blifwa och lefwa vnder honom i hans Rijke. Och honom tiena i ewigh Rättfärdigheet/ meenlööfheet och Saligheet/ såsom han aff Döddha vpstånden är/ lefwer och regnerar i Ewigheet. Thet är wißerliga sant.

Then tridie artieklen.

Om Helgelsen.

Jagh troor på then Helga Anda.

Ena

Enahelga almenneliga Kyrckio/ the heligas Samfund: ſyndernas förlåtelſe. Kötzens vpſtändelſe. Och ewinnerligit Lyff/ Amen.

Hwadh är thet? Swar.

Jagh troor/ at iagh icke aff mitt eghit förnufft eller Krafft troo kan/ eller kommá til min Herra Jeſum Chriſtum: Vthan then Helge Ande hafwer migh kallat genom Evangelium/ vplyſt migh medh ſina gåfwor/ helgat och behållet migh vthi een rätt Troo: Såſom han och heela Chriſtenheten på Jordenne kallar/ förſamblar/ vplyſer/ helgar/ och när Jeſu Chriſto behåller/ och bewarar i een rätt Troo: Vthi hwilka Chriſtenheet han migh och allom trognom dageliga förlåter alla Synder. Och ſkal på yterſta Dagen vpwäckia migh och alla Döda/ och gifwa migh ſampt medh alla trogna i Chriſto ett ewigt Lyff. Thet är wiſſerliga ſant.

III.

Hurv man må förehålla vngt Folck Herrans Böön.

Fadher wår ſom äſt i Himblom.

hwad

Hwadh är thet? Swar.

Gudh wil här medh locka oß/ at wij troos skole/ at han är wär rätta Fader/ och wij hans rätte Barn/ på thet wij honom tröste-liga och medh all tilförsicht bidia skole/ säsom godh Barn sin älskelige Fader. Och beslutas här vthi siw Stycker eller Böner.

Then Förſta Bönen.

Helgat warde titt Nampn.

Hwadh är thet? Swar.

Gudz Nampn är i sigh sielfft heligt nog/ men wij bidie i thenna Böön/ at thet och när oß skal heligt warda.

Huru och när skeer thet? Swar.

När Gudz Ord reent och klart lärde warder/ och wij theslijkes ther efter/ säsom Gudz Barn ägnar/ Gudhfruchteligen lefwe/ thet giff oß kåre Himmelske Fadher. Men hwilken annorlunda lärer och lefwer han ohelgar ibland oß Gudz Nampn. Ther-före bewara oß O Himmelske Fader.

Then Andra Bönen.

Tilkomme titt Rijke.

Hwadh är thet? Swar.

Gudz Rijke kommer wäl aff sigh sielfft/ wåra Böön förvthan: Men wij bidie i thenna Böön/ at thet och til oß må komma.

huru

Huru och när ſkeer thet? Swar.

När wår Himmelſke Fadher gifwer oß ſin helga Anda/ at wij genom hans Nådh/ ſättie troo til hans Helga Ord/ och före ett helige Lefwerne här i werldenne och ſedan til ewigh tijdh lefwe.

Then Tridie Bönen.

Skee tin wilie ſåſom i Himmelen/ ſå ock på Jordenne.

Hwadh är thet? Swar.

Gudz gode och nådige wilie ſkeer wäl wår böön förvthan/ men i thenna Böön bidie wij/ at han ock när oß ſkee må.

Huru och när ſkeer thet? Swar.

När Gudh förhindrar wår Kötzliga wilia/ och förtager all ond rådh och Diefwuls anſlagh/ hwilka icke tilſtädia/ at wij helga Gudz Nampn/ och at hans Rijke må tilkomma: Och at han ſtyrcker och behåller oß faſta i ſin Ord och i Troone in til ändan. Thet är hans gode och behagelige wilia.

Then Fierde Bönen.

Wärt dageliga Bröd giff oß i dag.

Hwadh är thet? Swar.

Gudh gifwer och wäl vthan wåra Böön dageligit Brödh/ allom Menniſkiom: men

wij

wij bidie i thenna Bööñ/ at han wil låta oß förstå/ och medh Tacksäjelse vndfå wårt dageliga Brödh.

Hwadh är Dageligh it Brödh?

Swar.

Alt thet som Kropsens vppehälle och nödtorfft tilhörer/ säsom äta/ dricka/ kläder/ hws och heem/ åker/ boskap och bohagh/ godz och penningar/ from Hustru och Barn/ fromt Tienstafolck/ goda och trogna öfwerheet/ gott Regemente/ godh timmelig wäderleek/ frijdh/ helbregda/ tucht och åra/ godha Wenner/ godha Grannar/ och meer sådant.

Then Femte Bönen.

Och förlåt oß wåra skulder/ såsom ock wij förlåte them oß skyldige äro.

Hwadh är thet? Swar.

Wij bidie i thesso Bööñ/ at wår Himmelske Fadher icke wil see til wåra Synder/ och för theras skuld förwägra oß wåra Bööñ. Ty wij äre icke wärd/ thet wij ombidie/ hafwa thet icke heller förskyllat: vthan at han wille oß thet alleſammans giffwa vtaff sine Nådh. Ty wij synda ganska myckit dageliga/ och förtiene icke annat än

straff

ſtraff. Så wille wij twere emoot/ förlåta vthaff Hiertat/ och gärna göra them gott ſom oß emoot bryta.

Then Siette Bönen.

Och inledh oß icke i Freſtelſen.

Hwadh är thet? Swar.

Gudh freſtar ingen/ Men wij bidie i thenna Böön/ at Gudh wille beſkydda och bewara oß/ at Diefwulen/ Werlden och wårt egit Kött icke ſkal bedraga och förföra oß i wantro/ och i andra ſwåra Synder och laſter. Och om wij ther medh förſökte warda/ at wij doch på ſidſtonne winna mäge/ och behålla Segren.

Then Siunde Bönen.

Vthan fräls oß ifrå ondo.

Hwadh är thet? Swar.

Wij bidie i thenna Böön/ ſåſom vthi een Summa/ at wår Himmelſke Fadher oß förlåſſar vthaff alt onde/ bådhe til Kropp och Siäl/ godz/ heder och åhra/ etc. Och på ſidſtonne når ſtunden är kommen/ gifwer oß een godh ändalycht/ och nådeligha tager oß vthaff thenna ſorgadaal/ til ſigh i Himmelen.

Ty titt är Ryket/ och mächten/ och herligheet i Ewighet/ Amen.

Hwadh är ſthet? Swar.

At iagh ſkal wara wiß vppå/ at ſådana

Böner

Böner äro wårom Himmelske Fader tacknemlige/ och aff honom hörda. Ty han hafwer sielff budit oß så bidia/ och vthlofwat/ at hon oß höra wil. Amen/ Amen/ thet är/ Ja/ Ja/ thet skal alteså skee.

IV.

Huru man må förehålla vngdt Folck thet Helga Dopsens Sacramente.

Til thet Första.

Hwadh är Döpelse? Swar.

Döpelsen är icke blotta Watn allena/ vthan är Watn författeat i Gudz budh/ och förbundet medh Gudz Ord.

Hwilket är thet samma Gudz Ord? Swar.

Thet wår Herre Christus säger Matthei i thet ytersta: Gåår vth i heela werldenne/ och lärer alla hedningar/ och döper them i Nampn Fadhers/ och Sons/ och thens helge Andes.

Til thet Andra.

Hwadh nytta hafwer Döpelsen medh sigh? Swar,

Dö-

Döpelſen hafwer medh ſigh/ och wår kar Syndernas förlåtelſe/ frälſar ifrån dödhen och diefwulen/ och gifwer ewinnerlig ſalighees/ allom them ſom troo/ ſåſom Gudz Ord och löffte lyda.

Hwilka åro the Gudz Ord och Löffte?

Swar.

Ther wår Herre Chriſtus ſäghes/ Marci i thet yterſta: Then ther troor och warder döpt/ han ſkal warda ſaligh/ men then ther icke troor/ han ſkal warda fördömd.

Til thet Tridie.

Huru kan Watn ſådana mechtig ting åſtadh komma? Swar.

Watn gör thet wiſſerliga icke/ vthan Gudz Ord ſom är medh och när watnet/ och troon ſom ſådanna Gudz Ord i watnena troor/ och ſigh ther på förlåter: Ty vthan Gudz Ordh är Watn icke annat än Watn/ och är ingen Dödelſe. Men medh Gudz Ord är thet en döpelſe/ thet är/ ett nådefult Liffzens Watn/ och nyia Födelſens Badh i then Helga Anda/ ſåſom S. Paulus ſäger til Titum/ Cap 3.

Genom nya Födelſens badh/ och

thens

thens helge Andes Förnyelse/ hwilken han öfwer oß rykeliga vthgutit hafwer genom wår Frälsare JEsum Christum/ på thet wij skole Rättfärdige warda genom hans Nåoh/ och bliſwa Arfwingar til ewinnerligit Lyff/ efter hoppet. Thet är wisserliga sant.

Til thet Fierde.

Hwadh betyder sådana Döpelse i Watn?

Swar.

Thet betyder/ at then gamble Adam i oß skal genom dageligh ånger och Bätteringh fördränckt warda/ och döö medh alla synder och onda lustar. Och åter dageligha vpkomma och vpstå igen en nyy Menniſkia/ then i Rättfärdigheet och reenheet ewinnerliga för Gudhi lefwa skal.

Hwar står thet skrifwit?

Swar.

S. Påwel säger til the Romare i thet vj. Capitel.

Wij äre begraffne medh Christo genom Döpet i Döden/ at såsom Chri-

Christus är vpwäckt ifrå the döda genom Fadrens härligheet/ så skole och wij wandra i ett nyt leffwerne.

V.

Huru man må lära ungdt Folck rätt förstå Himmelrykens Nyklars krafft/ och rätt skriffta sigh för sinom Lärofader.

Hwadh är Skrifftermål? Swar.

Skrifftermål hafwer i sigh tw Stycken: Itt/ at man bekenner synderna. Thet andra/ at man vndfår Aflößning eller syndernas förlåtelse aff skrifftefadren/ såsom aff Gudi sielff/ och intet twiflar ther på/ vthan troor fulleliga/ at Synderna äro ther igenom förlåtna in för Gudh i Himmelen.

Hwadh Synder skal man tå skriffta? Swar.

För Gudh skal man gifwa sigh skyldigh til alla Synder/ så wäl til them wij icke känna eller weta/ såsom wij göre i Fadher wår: Men för Skriftefadren skole wij bekänna the synder allena/ som wij weta och förnimma i hiertat/ och anfechta sammetet.

Hwilke

See til titt ſtånd efter Thu Gudz Budh/ äſtu en Fadher/ Modher/ Dreng/ etc. Om tu hafwer warit olydigh/ otrogen/ förſummeligh/ wredſam/ otuchtigh/ hädſk: Om tu hafwer giordt någrom emoot/ medh ord eller gerningar/ ſtulit/ lughit/ giordt ſkada på någhot och förderfwat.

Så giff migh tå ett kort Sätt til at ſkrifta?

Så ſkal tu ſäya til Skrifftefadren:

Kåre Herre/ Jagh beder edher/ at j willen höra min Skrifftermål/ och tilſäya migh Aflößing för Gudz ſkuld.

Äſtu en Tienſte-Dreng eller Pyga/

Så Sägh:

JAgh arme ſyndare/ giſwer migh Gudhi ſkyldigh i alla Synder/ beſynnerliga bekänner iagh för edher/ at iagh är en Tienſtedreng/ Tienſtepyga/ etc. Men iagh tienar (ey wärr) minom Hwsbonde icke troligha/ Ty ther och ther hafwer iagh icke giordt/ hwadh migh war befalt aff Hwsbonde eller Matmoder/ iagh hafwer förtörnat them/ och kommet them til at läta illa och bannas/ iag hafwer warit förſummeligh/ och lätit ſkee ſkada.

Jagh hafwer och warit ohöfwiſk i ord

och gärningar/ trätt och kijfwat medh mi-
na wederlijkar/ etc. Thet tycker migh alt-
sammans illa wara/ och beder nädh/ Jagh
wil gärna bättra migh.

En Hwßbonde eller Maatmodher säye altså:

Beſynnerliga bekänner iagh för edher/ at
iagh icke hafwer troligen vpfödt min Barn
och Tienſtefolck/ icke hållit them til Gudz
ähra: Jagh hafwer bannatz/ gifwit ond
Exempel medh Ord och gerningar. Jagh
hafwer giordt mina Grannar ſkadha/
ſåldt fördyrt/ sålt falſka Wahror. Och
hwadh han meer emoot Gudz Bodh/ och
flet ſtånd giordt hafwer.

Ther och någhor icke befinner ſigh medh
ſådana eller ſtörre Synder beſwärat wara/
ſå ſkal han tå icke ytterligare bekymbra ſigh/
eller wijdare ſökia och dichta ſigh Synder/
Vthan ſägh en eller twå/ the tu weeſt/

Altså:

Beſynnerliga bekänner iagh för edher/
at iagh en gång bannades/ Item/ En gång
hadhe ohöwiſt Ord/ En gångh thet N. eller
thet N. förſummade. Och låt ſedan blifwa.
Weeſt tu och platt ingen (thet doch icke kan
wara möyeligit) ſå ſäg och ingen beſynnerlig/

Vthan

Then begår Aflösning effter thenne almenneliga Skrifftermål/ som tu Gudhi gör för Skrifftefadren/ Således:

JAgh fattigh och Syndigh Menniskia/ som i synd både aflat och föod är/ och j sämwål sedan i alla mina Lyffzdagar ett syndigt lefwerne förd hafwer/ bekänner migh aff alt mit hierta in för tigh Alzwåldige Gudh/ min kåre Himmelske Fader/ at iagh icke hafwer elskat tigh öfwer all ting/ icke min nästa såsom migh sielff. Jagh hafwer (ty wårr) i margfalleliga måtto syndat emoot tigh och tin helga Budord/ både medh tanckar/ord och gärningar/ och weet migh fördenskul/ helfwetit och ewinnerligh fördömelse wård wara/ om tu skulle så döma migh som tin stränga Rättwijsa kräfwer/ och mina synder förtient hafwa. Men nu hafwer tu kåre Himmelske Fadher vthlofwat/ at tu wil göra nådh och miskund medh alla fattiga Syndare/ som sigh omwenda wilia/ och medh en stadigh Tro fly til tina obegripeligha Barmhertigheet/ medh them wil tu öfwerse j hwadh måtto the emoot tigh brutit

hafwa/ och aldrigh meer tilräkna them theras Synder. Ther förlåter iagh migh vppå arme syndare/ och beder tigh tröstheliga/ at tu effter samma titt Löffte wärdigas wara migh miskundsam och nådeligh/ och förlåta migh alla mina Synder/ titt helga Nampn til pryß och åhra.

BArmhertige Gudh och Himmelske Fadher/ på hwilkens Barmhertigheet är ingen ände/ tu som äst toligh/ långmodigh och affstoora nådhe/ förlåter them Bortferdigom alla Mißgerningar/ öfwerträdelser och alla synder: wij hafwe (ty wär) syndat medh wåra Fäder/ wij hafwe mißhädlat/ warit ogudhachtige och förtörnat tigh/ Tigh allena hafwe wij syndat/ och illa giordt för tigh. Men tänck doch icke på wåra förra mißgärningar/ förbarma tigh öfwer oß snarliga/ Ty wij äre fast ålende wordne: Hielp oß O Gudh wår Frelsare för tins Nampns åra skuld/ fräls oß och förlåt oß alla wåra synder/ Och förlän oß tins helge Andes nådh til at bättra wårt lefwerne/ och få ena ewiga Saligheet/ Genom tin Son Jesum Christum wår Herra/ Amen

Ther

Ther på skal Skrifftefadren säja:

Gudh ware tigh nådeligh/ och styrke tin Troo/ Amen.

Och säja wijdare.

Troor tu ock/ at min Förlätelse är Gudz Förlätelse? Swar.

Ja/ kåre HErre.

Säger han åter:

Såsom tu Troor/ så skeer tigh.

Och iagh vthaff wårs HErres Jesu Christi Befalning/ förlåter tigh tina Synder/ I Nampn Faders/ och Sons/ och thens H. Andes.

Thenna är Christi befalningh som säger:

Och iagh skal giswa tigh Himmelrikes nyklar/ alt thet tu binder på jordenne/ thet skal wara bundet i Himmelen: Och alt thet tu löser på jordenne/ thet skal wara löst i Himmelen. Tager then Helga Anda: hwilkom i förlåten synderna: them förlåtas the/ och hwilkom i behållen them/ them äro the behåldna. Matth. 16. v. 19. Joh. 20. v. 23

VI.

Huru man må lära vngt Folck om Altarens Sacrament.

Hwadh är Altarens Sacrament?

Swar.

Thet är wårs Herres Jesu Christi sanna Lekamen och Blodh/ vnder Brödh och Wijn/ oss Christnom til at äta och dricka/ aff Christo stelff stichtat och insatt.

Hwar står thet skrifwit? Swar.

Så skrifwa the helighe Evangelister/ Mattheus/ Marcus/ Lucas och S. Paulus.

Wår Herre Jesus Christus i then Natten tå han förrådder wardt/ &c.

Hwadh nytta hafwer thetta ätande och dricka ande medh sigh? Swar.

Thet gifwa thenna orden tilkänna: För edher vthgifwin och vthgutin til syndernas förlåtelse.

Nemliga/ at oss i thetta Sacramentet/ Syndernas förlåtelse/ Lijff och Saligheet genom sådana Ord gifwin warda/ ty ther Syndernas förlåtelse är/ ther är ock Lijff och Saligheet.

Huru

Huru kan lekamligit äfande och drickande göra sådana mechtigh tingh? Swar.

Äfande och drickande göra thet inthet/ vthan Orden som här stå: För eder vthgifwin och vthgutin/ til Syndernas förlåtelse. Hwilka Ord äro Hufwudstycket i thetta Sacramentet Och hwilken som Troo sätter til samma Ord/ han hafwer thet the innehålla och lydha/ Nemliga/ syndernas förlåtelse.

Hwilken vndfår thetta Sacramentet wärdeliga? Swar.

Fasta och lekamligha bereda sigh/ är wäl en vthwärtes Tucht/ men then är rättligha wärdigh och wäl skickat/ som Troo sätter til thenna Orden: För edher vthgifwin och vthgutin til syndernas förlåtelse. Men then som thenna Orden icke troor/ vthan twiflar/ han är owärdigh och oskickeligh/ ty thetta Ordet (För edher) kräfwer trogen Hierta.

Hwstaflan.

För Läremestare.

Så hafwer nu acht på idher / och på allan

allan hiorden/ i hwilkom thes Helge Ande hafwer ider sat til Biskopar/ at regera Gudz Försambling/ hwilka han hafwer förwerfwat medh sit Blodh. Act. 20. v. 28.

En Biskop skal wara ostraffeligh/ ene Hustrus Man/ wakande/ nöchter/ sidugh/ Gästgifware/ lärachteigh/ ingen Drinckare/ icke hitter/ icke snijken effter slem winning/ uthan mildh/ icke Trätosam/ icke Girugh: then sitt Hws wäl föreståår/ then lydig Barn hafwer medh all ährligheet/ icke nychristen. 1. Tim. 3. v. 2. 3. Then ther häller sigh widh thet Ord/ som wist är och lära kan: Tit. 1. v. 9.

För åhörare.

TAncker på edra Lärare/ the eder Gudz Ord sagdt hafwa/ och efterfölier theras troo. Hebr. 13. v. 7.

Så hafwer Herren skickat/ at the som förkunna Evangelium/ skola och hafwa sin näring aff Evangelio. 1. Cor. 9. v. 14.

Then som vnderwijsat warder medh orden/ han deele alt godt medh honom/ som honom vnderwijsar. Gal. 6. v. 6.

The Präster som wäl föreståå/ skal man hålla dubbelt heder wärda/ mäst the som arbeta i Ordet och Lärdomen. Ty Skrifften

säger

säger: Tu skalt icke binda Munnen til på Oxen som tröskar: Och en arbetare är sin löön wärd. 1. Tim. 5. v. 17. 18.

Warer edra Lärare lydighe/ och fölier them. Ty the waka öfwer edra Siälar/ såsom the ther räkenskap göra skole: på thet the mäga thet göra medh frögd/ och icke medh suckan, Hebr. 13. v. 17.

För werldzlig Öfwerheet.

TY thet är ingen Öfwerheet vthan aff Gudi: then Öfwerheet som är/ hon är skickat aff Gudi. Therföre hoo sigh sätter emoot Öfwerheeten/ han sätter sigh emoot Gudz skickelse/ men the som sättia sigh ther emoot/ the skola få en Doom öfwer sigh. Ty the som wåldet hafwa/ äro icke them til rädhoga som wål göra/ vthan them som illa göra. Wil tu icke fruchta Öfwerheeten/ så gör thet godt är/ så får tu prijs aff honom. Ty han är Gudz Tienare tigh til goda/ men gör tu thet ondt är/ så må tu rädas. Ty han bär icke swärdet förgäfwes/ vthan han är Gudz Tienare/ en Hemnare honom til straff som illa gör, Rom. 13. v. 12. 3. 4.

För

För vndersåtare.

HWar och en ware Öfwerheetenne/ som wåldet hafwer vnderdånigh: Ty thet är ingen öfwerheet vthan aff Gudhi. Rom: 13. v. 1.

Warer vnderdånige alla Menniſkligh ordning för Herrans ſkuld/ ehwadh thet är Konungenom ſåſom then Öfwerſta/ eller Befalningzmännerna/ ſåſom the ther ſände äro aff honom/ the onda til ſtraff/ och the goda til prijs. 1. Pet. 2. v. 13. 14.

Gifwer Keiſarenom thet Keiſarenom tilhörer/ och Gudhi thet Gudhi tilhörer. Matth. 22. v. 21.

Så förmanar iagh nu/ at man för all ting hafwer Böner/ åkallan/ förböner och tackſäjelſe för alla Menniſkior/ och för Konungar/ och för alla Öfwerheet: På thet wij måghe lefwa vthi itt roligit och ſtilla lefwerne i all gudachtigheet och ährligheet. 1. Tim. 2. v. 1. 2.

Förmanar them/ at the äro Förſtarna och öfwerheeten vnderdånige och lydige/ Tit. 3. v. 1.

För giffta Mån.

I Mån älſker edra Huſtrur ſåſom och Chriſtus älſkade Förſamblingen/ och hafwer

vth-

vthgifwit sigh sielff för henne/ på thet han henne helga skulle. Så skola Männerna älska sina Hustrur/ såsom sina egna Kroppar. Then sina Hustru älskar/ han älskar sigh sielff/ ty ingen haatar sitt eghit Kött/ vthan föder och fordrar thet/ såsom Herren Församblingena. Eph. 5. v. 25.

I Män/ boor når edra Hustrur medh förnufft/ och gifwer thet qwinligha Kärillet/ såsom thet ther swagast är/ sina åhra/ såsom ock medarfwingom til Lijffzens Nådh. 1. Pet. 3. v. 7.

I Män älsker edra Hustrur och waren icke bittre emoot them. Col. 3. v. 19.

För giffta Quinnor.

HUstrorna ware sina Män vnderdånige/ såsom Sara war lydigh Abrahe/ och kallade honom Herra/ hwilkens Döttrar i wordne åren/ om i wäl gören/ och icke åren så förfärade. 1. Pet. 3. v. 1. 6.

Hustrona ware sinom Männom vnderdånige såsom Herranom: ty Mannen är Hustrones Hufwudh. Såsom nu Församblingen är vnderdånigh Christo: Så skole ock Hustrorna vthi all tingh wara sinom Männom vnderdånige. Eph. 5. v. 22. 23.

Och

Och tin wilie ſkal tinom Manne vndergifwin wara/ och han ſkal wara tin Herra. Gen. 3. v. 16.

För Föräldrar.

I Fäder/ reeter icke edor Barn til wrede/ vthan vpfödher them medh tucht och Herrans förmaning. Eph. 6. v. 4.

Men hwilken ſom förargar en aff theſſa ringaſte ſom troo på migh/ honom wore bättre/ at en qwarnſteen wore bunden widh hans hals/ och han ſänktes i haffens diup. Matth. 18. v. 6.

Han vprättade ett witnesbörd i Jacob/ och gaff en Lagh i Iſrael/ then han bödh wårom Fädrom lära theras Barn. Att wij icke ſkulle förtöliat theras Barnom/ ſom efter komma ſkule/ vthan förkunna Herrans Loff/ och hans Macht och vnder/ ſom han giordt hafwer. Pſal. 78. v. 5. 6

För Barn.

I Barn/ warer hörige edrom Föräldrom i Herranom/ ty thet är rättwijſt: Hedra tin Fadher och Modher/ hwilket är thet förſta Bodh/ ſom löffte hafwer medh ſigh/ på thet tigh ſkal wäl gå/ och ſkalt blifwa Längliſtwat på Jordenne. Eph. 6. v. 1. 2. 3

I Barn/ warer edra föräldrar lydige i all ting: Ty thet teckes wäl Herranom. Col. 3. v. 20.

I vnge/ warer them gamblom vnderdänige. Warer alle inbördes hwar annan vnderdänige/ och häller eder härdt widh ödmiukheeten: ty Gudh står emoot the högferdiga/ men the ödhmiuka gifwer han Näd. Så ödmiuker eder nu vnder Gudz mechtiga Handh/ på thet han eder vphöyer i sinom tijdh. 1. Pet. 5. v. 5. 6.

För Hwsbönder och Matmödrar.

I Herrar/ hwadh lijka och rätt är/ thet bewijsser tienaromen/ wetandes: At i hafwen och en HErra i Himmelen. Col. 3. v. ult.

I Herrar/ görer ock thet samma emoot them/ och öfwergifwer trugh/ wetandes/ at eder Herre är i Himmelen/ och för honom är intet anseende til Perſonen. Eph. 6. v. 9

Tu skalt icke göra tinom nästa orätt/ eller röfwa honom. Tin dagakarls löön skal icke blifwa när tigh in til märgonen. Lev. 19. v. 13.

Tu skalt icke förhålla lönen för then som torftigh och fattigh är/ etc. Vthan skal

gifwa

gifwa honom ſamma dagen ſin löön/ att Solen ther medh icke nedergår: Deut: 24. v. 14. 15.

För Tienſtefolck.

I Tienare/ warer hörighe edrom lekamligom Herrom/ medh räddhoga och bäfwan uthi edhor hiertans eenfaldigheet/ ſåſom Chriſto/ icke tienandes allena för ögonen/ ſåſom Menniſkiom til wilia/ uthan ſåſom Chriſti Tienare/ görandes thet Gudh wil/ uthaff Hiertat medh wälwilligheet. Låter eder tyckia/ at i tienen Herranom och icke Menniſkiom/ wetandes hwadh gode hwar och en gör/ thet ſkal han igen få aff Herranom/ ehwdh han är/ Tienare eller Frij. Eph. 6. v. 5. 6. 7. 8.

I Tienare/ warer vnderdånige idrom Herrom medh fruchtan: icke allenaſt them godom och ſachtmodigom/ uthan och them genwerdigom. 1. Pet. 2. v. 18.

För änckior.

Then ſom en rätt Änckia och eenſam är/ hon ſätter ſitt hopp til Gudh/ och bliffwer alltidh i Böner och åkallan Natt och Dagh. Men then ſom lefwer i wälluſt/ hon är lefwandes dödh. 1. Tim. 5. v. 5. 6.

Them

Them ogifftom och Änckiom säger iagh: gott är them om the blifwa såsom och iag. Men kunna the icke hålla sigh/ så giffte sig: Ty thet är bättre giffta sigh än brinna. 1. Cor. 7. v. 8. 9.

The gamla Qwinnor theslikes/ att the ställa sigh såsom heligom höfwes/ icke förtalerskor/ icke dricker skor/ goda lärerskor. At the vnga Qwinnor lära tucht aff them/ älska sina Män/ hafwa sijn Barn kär. Tit. 2. v. 3. 4.

För Menige Man.

Allt thet i wilie Menniskiorna skola göra edher/ thet görer i ock them/ ty thetta är Lagen och Propheterna. Matth. 7. v. 12.

Älska tin nästa såsom tigh sielff. I thet Ordet är Lagen författat. Rom. 13. v. 9

Så förmanar iagh nu/ at man för all tingh hafwer Böner/ åkallan/ förböner och tacksäjelse för alla Menniskior. 1. Tim. 2. v. 1. 2.

Kärleken ware vthan skrymtan: hater thet onda/ blifwandes widh thet gott är. Warer hwar medh annan wenlige vthi broderligh kärleek: Then ene förekomme then andra medh inbyrdes heder. Rom. 12. v. 9. 10.

III. Spörs-

III. Spörsmå-
len.

1. Åstu en Christen? Swar.

Ja/ Ty iagh är Döpt eller Christnadh vthi Gudz Faders / Sons / och thens H. Andes Namp/ och håller rätteligen Christum för min frälsare och återlösare.

2. Hwar vthi beståår tå wår Christendom och Saligheet? Swar.

Den beståår dher vthi: At wij hafwe en rätt kundskap och troo om Gudh hans wäsende och wilia/ och föra ett Christeligit och Gudeligit lefwerne/ thet är: att wij känna Gudh och wandra efter hans Bud. Joh. 17. v. 3. och Joh. 13. v. 17.

3. Hwar vtaff kunna wij thetta lära? S.

Vthaff Catechismo.

4. Hwadh är Catechismus? Swar.

Catechismus är en Summa aff then Christeliga Lära/ vthdragen aff then H. Skrifft/ författad vthi the korta hufwudstyken/ ge som Spörsmål och Swar.

Hurn

5. Huru många Huſwudſtycken åhro vthi Catechiſmo? Swar.

Sex: 1. Thz Gudz Bodh.
11. Troon.
111. Bönen/ Fader wår.
1v. Döpelſens Sacramente.
v. Schrifft och Afflösning.
vi. Altarens Sacramente.

Somlige hålla före/ at the åhro allenaſt fåm Huſwudſtycken vthi Catechiſmo. Och föra Schrifft och afflösningen deels til Thz Gudz Bodh/ nemligen Binde Nykelen; deels til Troon/ nemligen Lösenykelen. The andra Bönen föras til Fader wår: Hwuſtaſian til Thz Gudz Bodh.

I. Om Gudz Lagh/ eller Thz Gudz Bodh

1. Hwarföre begynner man aff Lagen? S. Therföre/ at wij måſte förſt känna ſynden aff Lagen/ ſå frampt Evangelium i oß ſkal någon fruchte ſkaffa.

2. Hwilken hafwer gifwit oß Lagen? S. Gudh ſielff genom Moſen på Sinai Berg. Exod. 20.

3. Hwad är Lagen eller Thz Gudz Bodh? Swar. Gudz Lagh är Gudz Ewiga Rättwiſſos/ och Stränge willies förklaring/ huru

wij oß skole ställa/ medh tankar/ ord och gerningar/ emoot Gudh och wär nästa.

4. Huru Sönderdelas Tijo Gudz Bodh? S.

Vthi twå Taflor: i den Förre åhro Try Bodh/ och the kräfwia kärleken til Gudh. I then Andra äro Siu Bodh/ och the kräfwia kärleken til wär nästa.

5. Hwad är tå Summan aff Lagen? S.

Tu skal älska Herren tin Gudh aff alt itt Hierta/ aff all tin Siäl/ aff all tin hugh/ och aff alla tina krafter: och tin Nästa såsom tigh Sielff. Deut: 6. v. 5. Lev. 19. v. 18. Matth. 22. v. 37. 39.

6. Kan någon Menniskia blifwa Salig genom Lagsens gerningar? S.

Ney/ Ty ingen Menniskia kan göra lagen til fyllest. Rom. 3. v. 20. & 8. v. 3.

7. Hwar til är tå Lagen nyttig? S.

Lagen lärer oß 1. Hwad wij skole göra och låta. 2. At känna wåra Synder. 3. at fly til Christum Lagsens fulbordare. Esa. 8. v. 20. Rom: 3. v. 20. Gal: 3. v. 24.

8. Huruledes känne wij Synden aff Lagen? Swar.

Således: När wij läse och betrachte Tijo Gudz Bodh/ och betrachte ther hoos wåre lefwerne: så befinne wij hurn wij hafwe syndat/ nu emoot thet ena/ nu emoot thet andra Bodet. (Vthi en Spegel seer

man

man fläckerne i anſichtee/ vthi Gudz Lagh/ Siälenes feel och fläcker. Conf: Jac: 1. v. 23.)

9. Hwilken är orſaken til Synden? S.

Dieſwulen och Menniſkian: Ty Ormen/ thet är/ Dieſwulen bedrog Evam/ til at äta aff thet förbudna Träd/ och Eva kom ſin Man Adam til at göra thet ſamma/ och aleſå är Synden kommen i werlden genom Dieſwulens affwund/ och genom ena Menniſkio/ Gen: 3. v. 1-6. Sap: 2. v. 24. 25. Rom: 5. v. 12.

10. Huru mångfaldig är Synden? S.

Synden är mångehanda/ men i ſynnerheet ſkiffees hon vthi Arffſynd och werkſynd. Arffſynd är then medfödde onda begärelſen och förderfwade naturen/ ſom wij födas vthi. Werkſynd är alt thet Menniſkian aff och igenom ſin onde begärelſe wärkeligen tänker/ talar och göör emoot Gudz lag. Gen: 8. v. 21. Pſal: 51. v. 7. Mat: 15. v. 3. 19.

11. Hwad förbiuder Gudh vthi hwart och ett budh/ och hwad biuder eller fordrar han? S.

Vthi thet Förſta Bodet.

1. Förbiuder han medh thet ordet: inga andra Gudar.

1. Alle groffe affguderij/ ſåſom när Engelarna: the affſompnade Helgon: Stiernor: Träd/ etc. dyrkas/ åhras och tilbidias. a

2. Alt förtäkt affgudherij / när Gudh icke dyrkas medh sina egenskaper/ som han i sitt ord sigh uppenbarat hafwer/ b. eller när åhåga och myndigheet/ Rijkedom och Egodelar wällust och goda dagar/ etc. elskas mehra än Gudh eller Guds befalningar. c.

a. Exod: 20. v. 4. 5. b. 1. Joh: 2. v. 22. 23. c. Psal: 62. v. 11. & 146. v. 3. 4. Phil: 3. v. 18. 19.

II. Biuder Gudh at wij 1. fruchta honom a. 2. elska honom öfwer all ting. b. 3. sättia all troo och lijt til honom. c.

a. Deut: 10. v. 12. seqq. b. Deut: 6. v. 4. 5. c. 2. Chor: 14. v. 11. Prov: 3. v. 5.

Vthi thet Andra Bodet.

1. Förbiuder Gudh/ at wij widh hans Helga Nampn 1. icke skola bannas eller thet H. nampnet lättsinneligen nämpna. a. 2. icke Swäria eller göra meen eed/ b. 3. bruka truldom/ c. 4. liuga. d. 5. bedraga. e.

a. Lev: 24. v. 16. b. Lev: 19. v. 12. Matth: 5. v. 33. c. Exod: 22. v. 18. Deut: 18. v. 9. 10. 11. d. Jer: 14. v. 14. e. Mat: 23. v. 15.

II. Biuder han/ at wij skola 1. thet i all nöd äkalla a. 2. vthi thet bidia/ b. 3. tacka vthi hiertat/ c. 4. lofwa medh munnen och uppenbarliga. d.

a. Psal: 50. v. 15. b. Luc: 11. v. 9. 10. c. Psal: 50. v. 14. d. Psal: 34. v. 2. 3. 4. &c.

vthi

Vthi thet Tridie Bodet.

I. Förbiuder Gudh i gemeen huilodagsens ohelgande/ a. och i ſynnerheet 1. Gudz ordz förachtt. b. 2. the H. Sacramentsens förſumelſe. c. 3. olydna och förargelſe emoot Lärare. d.

a. Exod: 20. v. 8-11. b. 2. Tim: 3. 1-5.
c. 1. Cor: 11. v. 20. 21. d. Hoſ: 4. v. 4.

II. Biuder han i gemeen Sabbatsens helgande/ a. i Synnerheet at wij Gudz ord i hälla heligt/ b. 2. gerna höra c. och 3. lära thet. d.

a. Deut: 5. v. 12-15. b. Syr: 4. v. 15.
c. Luc: 11. v. 28. d. Deut: 31. v. 12. 13. Luc: 8. v. 15.

Vthi thet Fierde Bodet.

I. Tages i acht hwadh ſom förſtåås under the ord/ Fader och Moder/ nemligen 1. Lärare a. 2. öfwerheetz perſoner. b. 3. Naturlige förälldrar/ c. 3. förfäder/ d. 5. Foſter- och Styf-Fäder/ e. 6. Förmyndare/ f. 7. Maatfäder och matmödrar/ g. 8. gamble och ålderſtegne, h.

a. 2. Reg: 13. v. 14. b. Gen: 41. v. 43.
c. Heb: 12. v. 9. d. Luc: 11. v. 47. 48.
e. Luc: 2. v. 48. f. Gal: 4. v. 2. g. 2. Reg. 5. v. 13. h. 1. Tim: 5. v. 1. 2.

II. Förbiuder Gudh i thetta Bodet att wij theſſe wäre ofwanbenembde förälldrar medh ord/ åthåfwor eller medh ſielfwa gerningen icke förachte eller förtörne. Prov. 30. v. 17.

III. Biuder han/ at wij ſkole 1. hälla

Dij. them

them i wyrdning / a. 2. tiena them / b. 3. lyda them c. 4. elska them / d. och 5. hafwa them för ögon e.

a. Mal: 1. v. 6. b. Luc: 2. v. 51. c. Col: 3. v. 20. d. Syr: 3. v. 16. e. Syr: 3. v. 9. seqq. & 7. v. 29. 30.

Vthi thet Fämpte Bodet.

I. Förbiuder Gudh dråp / icke lagligit / när öfwerhets Personer straffa miſsgärnings menniſkor a. Vthan olagligit / hwilket ſkeer 1. medh haat / wrede / nijt etc. b. 2. medh vthwertes öfftrige åthåfwor c. 3. medh Tungan / d. och 4. med ſielfwa gerningen / och thet på mångehanda ſätt. e.

a. Gen: 9. v. 6. b. 1. Joh: 3. v. 15. c. Matth: 5. v. 22. Phil: 2. v. 24. d. Jer: 18. v. 18. Matth: 5. v. 22. e. Prov: 12. v. 12. Sap: 2. v. 10. seqq. Rom: 3. v. 15.

II. Biuder han / at wij wår näſta i hans Lüfftnödh ſkola 1. hielpa genom barmhertighets wärck 2. ſampt wänligheet i Ord och åthåfwor b. 2. förfordra c. antingen genom förböner / d. eller förſwar / e. eller förmaningar. f.

a. Luc: 6. v. 36. b. Col: 3. v. 12. c. Phil: 2. v. 4. d. 1. Tim: 2. v. 1. e. Syr: 22. v. 29. 31. f. Prov: 27. v. 5. 6.

Vthi thet Siette Bodet.

I. Förbiuder Gudh 1. otuchtige tanckar 2. 2. otuchtige ord b. 3. otuchtige åthåfwor c. och 4. otuchtige gärningar d.

a. Matth: 5. v. 28. b. Eph: 4. v. 29.

c. Syr.

c. Syr: 26. v. 12. 13. d: 1. Theſ: 4. v. 3.

II. Biuder han oß/ föra 1. ett reenligit lefwerne/ a. 2. et tuchtigt lefwerne/ medh ord/ b. och gerningar/ c. och i ſynnerheet 3. at hwar och en ſin echta maka elſkar/ d. och ährar. e.

a. Syr: 23. v. 4. 5. 6. b. Phil: 4. v. 8.

c. Syr: 9. v. 3. d. Eph: 5. v. 28. e. Eph. 5. v. 33.

Vthi thet Siunde Bodet.

I. Förbiuder Gudh 1. i gemeen all tiuffnat/ både hemlig och vppenbarlig a. 2. i ſynnerheet at borttaga wår näſtes penningar eller ägodelar/ b. eller 3. them medh falſka waror och handel/ medh tubbande/ lockande/ etc. til oß komma. c.

a. 1. Cor: 6. v. 10. b. 2. Reg: 5. v. 22.

c. Syr: 27. v. 1. ſeqq: 1. Theſ: 4. v. 6.

II. Biuder han/ 1. At wij wår näſte hielpe aff wår förmögenheet/ a. 2. förfordra honom medh rådh och dådh/ at hans näringh må warda förökat/ b. och 3. beſkärma och förſwara honom. c.

a. Tob: 4. v. 7. ſeqq: b. Phil: 2. v. 4.

c. Eſa: 1. 17.

Vthi thet Ottonde Bodet.

I. Förbiuder Gudh/ 1. wår näſta att belinga/ a. 2. förråda/ b. 3. baaktala/ c. eller 4. komma honom ondt rychte vppå/ d.

a. Prov: 19. v. 9. b. Prov: 25. v. 9.

c. Jac: 4. v. 11. d. Syr: 5. v. 16. 17.

II. Bill-

11. Biuder han/ oß 1. urſäkta wär näſta/ a. 2. tala godt om honom/ b. 3. wända all ting til thet bäſta/ c.

a. Prov: 31. v. 8. 9. b. Syr: 6. v. 5. & 44. v. 1. c. Syr: 19. v. 7. 17.

Vthi thet Nijonde Bodet.

1. Förbiuder Gudh all ond wärklig begärelſe i gemeen/ och i ſynnerheet all åträ til wär näſtes egendom i löſt och faſt thet ſom icke löff hafwer/ at thet icke må komma vnder oß/ &c. 1. Reg. 21. v. 1. ſeq. Eſa. 5. v. 8. & 10. v. 1. 2.

11. Biuder han/ at wij ſkole wara wär näſte behielpelige/ etc. 1. Joh. 3. v. 17. 18.

Vthi thet Tionde Bodet.

1. Förbiuder Gudh all ond medfödd och inwertes begärelſe i gemeen/ och i ſynnerheet all åträ til wär näſtes egendom ſom löff hafwer/ Matth. 5. v. 28. Exod. 23. v. 4. 5.

11. Biuder han/ att wij ſkole hielpa til att the måge blifwa/ etc. Deut. 22. v. 1. ſeq. Tit: 2. v. 6. 9.

12. Huru will Gudh handla både medh them ſom hans Bodh öfwerträda/ ſåſom och medh them ſom hans Bodh hålla? Swar.

The olydige wil han ſtraffa; och the lydige wälſigna/ ſom han ſielff säger: jagh HERren tin Gudh/ &c. Exod. 20. v. 5. 6.

13. Hwadh medel kunne wij i ſynnerheet

heet bruka/ at wij måge lefwa i en ſann Gudfruchtigheet/ och taga oß til wara/ at wij icke ſynda emoot Gudz Bodh? S.

Deſſe fyra: 1. At wij flitigt läſa eller höra/ ſåſom ock betracht a Gudz Ord. a. 2. At wij flitige bidia Gudh/ at han icke tager ſin hand ifrån oß/ b. 3. at wij tijdt och offta förnya det vpſåät och goda löffte/ ſom wij Gudh i Döpelſen giordt hafwe/ c. och 4. at wij dageliga öfwa oß i Strijd emoot Synden. d.

a. Luc: 11. v. 28. Col: 2. v. 16. b. Pſal. 30. v. 7. 8. 9. & 51. v. 12. 13. 1. Cor: 10. v. 11. 12. c. Num: 30. v. 3. Rom: 6. v. 4. 11. Hebr: 10. v. 16. 29. d. Rom: 6. v. 12. 23. & 7. v. 21. 25.

II. Om Troon.

1. Hwarföre föllier Troon ſtrax efter Lagen? Swar.

Såſom Lagen lärer oß at känna Synden/ ſå lärer oß Evangelium/ huru wij ſkole bliſwa frelſte ifrån Synden/ Rom. 1. v. 16. & 3. v. 20. Hwilket Evangelium författas merendels vthi Trones Artiklar.

2. Huru många åro Trones Artiklar? S.

Thet åro Tree Hufwud Artiklar; then Förſta om Gudh Fader och Skapelſen:

Then

Then Andra/ om Gudz Son/ och Återlösningen: Then Tridie om then H. Anda och Helgelsen.

3 Hwad förehålles oß vthi deſſe tree Artiklar? S

Vthi then Förſta Artikelen förehålles oß 1. Gudh Faders wälgerningar/ ſom äro 1. Skapelſen/ ſagh troor at Gudh hafwer migh/ etc. a. 2. vphåldningen; att han ehet ännu håller wid wacht/ b. 3. Förſörningen; dher til beſörier/ etc. c. och 4. Beſkydningen; beſtårmar/ etc. d.

a. Job: 10. v. 8. b. Act. 17. v. 27. 28. c. Mat: 6. v. 25. ſeqq: d. Pſal: 5. v. 11. 12.

II. Orſaken til deſſa wälgärningar/ nemligen Gudz Nådh: och alt ehertaaff ſin blotta nådh etc. Duut: 33. v. 2. 1. Joh. 4. v. 10.

III. Wår tacksamheet för deſſa wälgerningar/ at wij honom dherföre 1. Tacka/ a. 2. lofwa/ b. 3. lydige äro/ c. och 4. tiena medh tillbörligh/ och ſkäligh Gudztienſt. d.

a. Pſal: 107. v. 8. b. Pſal: 92. v. 13. c. Pſal: 81. v. 14. d. Rom. 12. v. 1.

Vthi dhen Andra Artikelen förehålles oß 1. Om Chriſti Perſon/ at han är en San-

Sanner Gudh och en Sanner Menniſkia/ ſagh troor/ etc. Rom. 1. v. 3. & 9. v. 5.

II. Om Chriſti Embete/ at han hafwer oß 1. förloßat ifrån alla Synder, a. 2. förwärſwat och wunnit oß ifrån döden/ etc. b.

a. 1. Joh. 1. v. 7. b. Act. 20. v. 28.

III. Til hwad enda Chriſtus oß återlöſt hafwer: nemligen/ 1. at wij ſkole wara hans egna a. 2. blifwa och lefwa vnder honom/ etc. b. och 3. tiena honom i Ewig rättferdigheet/ etc. c.

a. Joh: 17. v. 24. b. Rom: 14. v. 17. 18. c. 2. Cor: 5. v. 15.

Wthi then Tridie Artikelen förhålles oß 1. Om then Helge Andes Perſon/ at han är en Sanner Gudh/ ty wij troo på honom; ſåſom wij troo på Fadren och Sonen/ wthi hwilkens nampn wij ockſå döpas/ ſåſom wthi Fadrens och Sonens nampn/ Matth. 28. v. 19.

II. Om then Helge Andes Embete och wälgerningar: Såſom äro 1. Att then Helge Ande/ ena Chriſteliga Kyrkio i werlden kallar/ a. förſamblar/ b. Helgar/ c. och i en rätt troo bewarar/ d. 2. at han för-

förlåter allom troghom theras Synder/ c. 3. at han skal vpwäkia them ifrån the döda. (Domaren är Christus/ men igenom then Helge Andes krafft skole wij vpstää/ f. aff hwilken all ting i första Skapelsen finge sin krafft) och 4. gifwa allom troghom i Christo ett ewige lijff. h.

a. Matth: 16. v. 18. b. Röm: 10. v. 14. 21. c. 1. Cor: 6. v. 11. d. 2. Tim: 1. v. 12. 14. e. Tit: 3. v. 4. 5. f. Ezech: 37. v. 1. 14. g. Gen: 1. v. 2. h. Luc. 12. v. 32. Conf: de f. & h. Parag: 1. & 2. seqq:

Är märkiandes 1. At then Helge Ande alt thetta wärker vthwertes/ genom prediko Embetzens tienst i ordet och Sacramenten. a. och inwertes vthi Menniskiones hierta och sinne/ b. hwarvthaff föllier här på jordenne the Heligas Samfund/ (thet är/ the Heligas gemeenskap i troon/ och alla andelige gäfwor/ såsom och alla Christeliga dygders öfning) c.

a. Act: 2. v. 4. 37. b. Psal: 51. v. 12. c. Ephes: 4. v. 1. 6. Phil: 2. v. 1. 4.

2. At thessa stora Gudz then Helga Trefaldigheetz vthwertes gerningar/ som ähro Skapelsen/ Återlösningen och Helgelsen/

kom-

komma alla Tree Perſoner til/ doch efftet en wiß gudommelig ordning. Pſal: 33. v. 6. 2. Cor: 5. v. 19. &c.

3. At tree åro orſakerne til wår rättferdigheet och Ewiga Saligheet; nemligen 1. Gudz Nådh och Barmhertigheet a. 2. Chriſti förtienſt och förſkyllan/ b. och 3. troon ſom wedertager och ſigh tillägnar Gudz nådh och Chriſti förtienſt. c.

a. b. c. Joh: 3. v. 16. Rom: 3. v. 24. 25. &c.

4. Hwåd nytta hafwer wij dher aff att wij lära theſſa Troos Artiklar? S.

En ganſka ſtoor nytta hafwe wij dher aff/ nemligen Förſt at wij lära känna Gud 1. til ſin warelſe/ at Gudh ſom är en vthi warelſen är ock Tree til Perſonerna. 2. til ſina Egenſkaper/ at han är Alzmechtig/ ſom alt hafwer ſkapat aff intet/ etc. Rättferdig/ at förr än han wille Synden ſkulle blifwa oſtraffat/ lät han ſin Egen Son betala och umgälla: Barmhertig/ at han wille vthgifwa ſin Enda Son för oß/ etc. 3. til ſina wälgerningar/ vthi then 1. 11. och 111. Artikelen.

Sedan hafwa wij aff wåre Troos Artiklar Tröſt vthi all Bedröfwelſe. Såſom 1. vthi Lekammelig bedröfwelſe; i Siuk-

dom

dom/ Fattigdom/ förtryck/ lijfsfarligheet/ etc. Före wij oß tå til sinnes/ at Gudh hafwer oß skapat/ häller oß widh macht/ försörier och beskärmar oß/ etc. så kunne wij oß ock dher om försäkra/ at han wisserligen warder oß hielpandes vthur all wår nödh/ a. 2. vthi Andelig Bedröfwelse/ i ångest/ förskräckelse/ samwetz qwaal öfwer wåra synder: wij fruchta för Gudz wrede/ Lagsens förbannelse/ helwitet och then ewiga döden; komme wij tå ihugh at Christus medh sin dyra blodh och oskyldige pijno och dödh hafwer oß förlossat/ etc. så hafwe wij tå en rijk Tröst/ och ett oförskräckt modh/ b. jtem begynna wij fruchta för then lekammelige döden/ at wij skole skillias ifrån wåre käre/ som efterlämnes/ eller dhe ifrån oß; wij skole warda til mull och aska/ etc. Så är tå wår Tröst at wij skole vpstå igen; så wåre igen i then Ewiga frögden och dher glädias Ewinnerliga. c. korteligen: Gudh är wår Fader/ d. Christus är wår Broder/ e. then Helge Ande är wår Hugsualare och förswarare. f.

a. Psal: 91. v. 14. 15. 16. Rom. 8. v. 31. 39. b. Rom: 8. v. 33. 34. c. Joh: 6. v. 40. d. Matth: 6. v. 32. e. Psal: 22. v.

23. Heb: 2. v. 12. f. Joh: 15. v. 26. Rom: 8. v. 34. 1. Joh: 2. v. 1.

III. Om Bönen.

1 Hui förliet nu om Bönen? S

När wij äro rättferdige wordne genom trona/ så kunne wij än tå lätteligen falla a. dherföre är thet högeligen aff nöden/ at wij altijd bidia b. thet ock Christus lärde sina lärjungar. c.

a. Prov: 24. v. 17. b. Matth: 26. v. 41. c. Matth: 6. v. 9.

2 Hwadh är Bidia? S.

Thet är hålla ett ödmiukt och bootferdige samtaal medh Gudh om alla nödtorfftigheter. Gen. 18. v. 27. 30. 31. Jer: 33. v. 3.

3 Hwilken hafwer befalt oß är bidia? S

Gudh sielff: Psal. 50. 15. åkalla migh i nödenne/ etc.

4 Är thet tå synd intet flitigt bidia Gud! S:

Ja/ en stoor Synd/ ty Gudh hafwer befalt oß idkeligen bidia/ therföre then som thet försummar han synder emoot Gudz befalning/ såsom then ther hoor eller dråp bedrifwer.

5. Huru skole wij bidia at wij måge bliwa böönhörde! S

Wij skole bidia/ 1. j Christi Nampn/ a. 2. i een stadig troo/ b. och 3. aff ett bootferdige

ferdigt hiertta. c. 4. thet lekamligha medh wilkor. d.

a. Joh: 16. v. 23. Hebr: 4. v. 16. b. Matth: 21. v. 22. Jac: 1. v. 6. 7. 8. c. Joh: 9. v. 31. Pſal: 66. 18. d. 2. Sam: 15. v. 25. 26. Matth: 8. v. 2.

6. Huru kommer thet at en offta bedet på thetta ſättet/ och bliſwer ån tå icke ſtrax böönhörd? ſ.

Om wij på thetta ſättet bidia/ warder Gudh oß wiſſerligen hörandes/ doch tijden och ſättet enär och huru han oß hielpa ſkal heemſtälle wij honom/ a. och ther han medh hielpen dröjer/ beprößwar han ther medh wäre tolamodh/ b. och giſwer oß doch antingen thet wij bidie eller thet oß nyttigare är. c.

a. Pſal. 37. v. 5. Joh. 2. v. 4. b. Luc. 21. v. 19. Rom. 5. v. 2. 5. c. Matth. 20. v. 22. Pſal. 65. v. 23.

7. Hwilken böön är then förnembſte i bland alla Böner? ſ.

Bönen Fader wär/ hwilken wär Herre Jeſus Chriſtus Sielff hafwer ſammanſat/ och befalt ſina Lärjungar att bidia/ Matth. 6. v. 9. Luc. 11. v. 2.

8. Huru

Vthi tree delar/ nemligen 1. jngången/ 2. Sielfwe Bönepuncterne/ (hwilke äro sju/ the tree förste böner/ som kallas tilbidelse böner/ och the tre sidste som kallas affbidelse böner/ handla om andelige nöderoffter, then fierde/ om lekamliga) och 3. Beslutet.

9. Hwad hafwe wij til at besinna och betracka to vthi hwartera aff dhesse 3 delar/ som äro ingången: sielfwe bönerne: och Beslutet? S.

Wij besinne vthi jngången.

1. At thet ordet Fader förståås här wäsenteligen om alla tree Personerne i then Gudomelige warelsen/ Fadren/ Sonen och then H. Ande.

Esa. 63. v. 16. & 9. v. 6. Jacob. 1. v. 17.

Thet ordet wår vnderwijser oß 1. om Gudz kärlek emoot oß a. 2. försäkrar oß om en barnsligh tilförsicht til Gudh. b. 3. at wij inbyrdes oß emellan äro lemmar. c. och fördenskul 4. Att wij måste bidia för hwar andra/ så wäl som för oß sielfwa. d.

a. Rom: 8. v. 15. 16. & 12. v. 5. b. Joh: 1. v. 12. Gal: 4. v. 5. 6. 7. c. Eph: 4. v. 3. 4. 5. 25. d. 1. Sam: 12. v. 23. Col: 1. v. 9.

The orden i Himblom/ lära oß at Gud/

then wij tilbidie/ är Alzmechtigh/ alleſtädes närwarande/ &c. Gen. 17. v. 1. Pſal. 139. v. 1. & ſeq. Eſa. 66. v. 1.

II. At Gudh wil här medh locka oß/ at wij troo ſkole 1. at han är wär rätte Fader/ a. 2. och wij hans rätte Barn/ b. och 3. på thet wij honom tröſteligen och medh all tilförſicht bidia ſkole/ etc. c.

a. Matth: 6. v. 26. 32. 2. Theſ: 2. v. 16. b. 2. Cor: 6. v. 18. 1. Joh: 3. v. 1. 2. c. Rom: 8. v. 15. Heb: 4. v. 16

Vthi then Förſta Bönen/

I. Hwadh medh Gudz Nampn förſtåås: nemligen 1. Gudz wäſende/ a. 2. Gudz åhre / titlar. b. 3. Gudz wälgerningar. c. och 4. Gudz H. ord och Sacramenten. d.

a. Exod: 3. v. 14. 15. & 15. v. 3. Pſal: 20. v. 2. b. Pſal: 9: v. 3. 11. c. Pſal: 72. v. 17. 18. 19. Eſa: 55. v. 13. d. Act. 9. v. 15. 1. Cor: 6. v. 11.

II. At Gudz Nampn i ſigh Sielffe är heligt nogh/ Pſal. 105. v. 3. Ezech. 39. v. 7.

III At thet och när oß warder helgat 1. när Gudz ord reent och klart lärt warder. a. och 2. när wij ther effter ährliga/ ſåſom Gudz Barn lefwa. b. etc.

A. joh.

a. Joh: 17. v. 17. Rom: 10. v. 13. 14. 15.
b. Matth: 5. v. 16. 1. Theſſ: 4. v. 3. ſeq.

Vthi then Andra Bönen/

I. Hwad ſom här förſtåås medh Gudz Rijke/ nemligen icke ſå krafftenes Rijke/ ther igenom Gudh all ting wäldeligen regerar/ a. Som 1. Nådenes Rijke här i werlden, b. och 2. herlighetenes Rijke efter thetta lijfwet, c.

a. Pſal: 110. v. 2. 1. Cor: 15. v. 25.
b. Eſal: 68. v. 29. Col: 1. v. 12. 13. c. Matth: 25. v. 34. Joh: 14. v. 2.

II. At Gudz Rijke kommer aff ſigh ſielffe/ Luc. 17. v. 20. 21. Conf. Joh. 3. v. 8.

III. At thet ock til oß kommer 1. när Gudh wår Himmelſke Fader gifwer oß ſin H. Ande. a. 2. och wij genom hans Nådh ſättia troo til hans Helga ord. b. 3. och före ett heligt lefwerne här i werlden/ c. och 4. ſedan til ewig tijd lefwe. d.

a. Zach: 12. v. 10. Rom: 14. v. 16.
b. Act: 16. v. 14. Rom: 15. v. 18. 19.
c. 1. Cor: 3. v. 16. 17. Tit: 2. v. 11. 12.
d. Luc: 22. v. 30. 1. Theſſ: 4. v. 17.

Vthi then Tridie Bönen/

I. Hwad Gudz wilie är/ nemligen then

han oß vppenbarat hafwer vthi Lagen och Evangelio/ (om hwilka tilförende talat är)

II. At Gudz gode och Nådige wilie skeer wåra böön förutan Psal: 135. v. 6. Esa. 14. v. 27. & 46. v. 10. (Cypr: Non petimus ut Deus faciat, quod vult, sed ut nos possimus facere quod ipse vult.)

III. At Gudz wilie skeer når oß/ (såsom han skeer i Himmelen/ a.) 1. når Gudh förhindrar wår kötzlige wilie, etc. b. 2. och han styrker och behåller oß fasta i sin ord/ etc. c.

a. Dan: 7. v. 10. Apoc: 7. v. 15. Baruch. 3. v. 34. 35. b. Esa: 8. v. 10. 1. Joh: 3. v. 8. c. Joh: 17. v. 17. 1. Pet: 5. v. 10.

Vthi then Fierde Bönen/

I. Hwad dageligit Bröd är/ nemligen alt thet som kropsens vppehålle och nödtorfft tilhörer/ &c. Prov. 30. v. 7. 8. 9. 1. Tim. 6. v. 6. & seq.

II. At Gudh giswer ock wål vthan wåra böön dageligit Bröd allom Menniskiom/ Job. 21. v. 7. Jer. 12. v. 1. seq. Matth. 5. v. 45.

III. At wij bidie i thenna böön/ at Gud wille låta oß förstå/ och medh tacksejelse vndfå wårt dageliga Bröd; Deut: 8. v. 10. Act. 27. v. 35. 1. Tim. 4. v. 4.

Vthi then Femte Bönen/

I. At wij bidie i thenna Bööñ/ att wår Himmelske Fader icke wille see til wåra synder etc. a. vthan at han wille oß thet altsammans gifwa aff sina Nådh/ b. ty wij synda ganska mycket dageliga/ etc. c.

a. Psal: 130. v. 3. 4. & 143. v. 2. Luc: 18. v. 13. b. Psal: 51. v. 1. & seqq: & 103. v. 8. seq: Dan: 9. v. 18. 19. c. Exod. 34. v. 7. Eccl: 7. v. 21. 1. Joh: 1. v. 8.

II. At wij wille tuert emoot förlåta/ etc. Syr. 28. v. 1-10. Matth. 5. v. 23-26. & 6. v. 14. 15.

Vthi then Siette Bönen.

I. Hwadh medh tråstelse här förståås/ nemligen intet then goda/ som aff Gudhi kommer/ ther medh han oß beprófwar/ och ther medh vpwäker i oß Troon/ hoppet/ bönen/ och andra gudachtighetenes öffningar/ a. vthan then onda/ medh hwilken Diefwulen/ Werlden/ och wårt egit Kött/ sökia att vpäggia/ locka och bedraga oß ifrån Gudh/ hans H. Ord/ troon/ bönen/ och andra gudeliga öfwingar/ och til allahanda afgudertij/ waantro/ etc. och änteligen til helfwetis fördömelse. b.

a. Syr: 2. v. 1. Jac: 1. v. 12. b. 1. Pet: 5. v. 8. Jac: 1. v. 14. 15.

II.

11. At Gudh frestar ingen/ nemliga medh den onda frestelsen/ eller til thet ondt är/ a. uthan wij bidie i thesso böön 1. at Gudh wille bewara oß/ b. at diefwulen/ c. werlden/ d. och wårt egit kött/ e. icke skal bedraga och förföra oß etc. f. 2. och om wij ther medh frestade warda/ etc. g.

a. Deut: 8. v. 2-6. Sap: 3. v. 4. 5. 6. Jac: 1. v. 13. b. Luc: 22. v. 32. Joh: 17. v. 15. c. Matth: 4. v. 1. & seq: Eph: 6. v. 11. 12. d. Prov: 1. v. 10. seq: Sap: 4. v. 11. 12. Syr: 13. v. 1. seq: e. Matth: 26. v. 41. Rom: 7. v. 22. 23. 24. f. 1. Cor: 10. v. 12. Jac: 1. v. 14. 15. g. 1. Cor: 10. v. 13. Apoc: 3. v. 10. 11. 12.

Vthi then Siunde Bönen.

1. Hwadh medh thet ordet ONDO förståås/ nemligen/ alt thet onda/ som diefwulen/ werlden och wårt egit kött oß tilfogar/ hwilket angåår wår Kropp/ Siäl/ godz/ heder/ ähra/ etc. Syr. 40. v. 1-7. 1. Pet. 5. v. 8. &c.

11. At wij bidie i thenna böön säsom uthi en Summa/ 1. at wår Himmelske Fader oß förleßar uthaff alt thetta onda/ a. 2. och på sidstone/ når stunden är kommen/ gifwer oß en god endalycht/ b. och nädeligen

gen tåzer oß aff thenna sorgedalen/ til sigh i Himmelen. c.

a. Luc: 21. v. 36. Joh: 17. v. 15. b. Luc: 2. v. 29. 2. Tim: 4. v. 7. 8. c. Psal: 16. v. 11. 2. Tim: 4. v. 18.

Vthi Beslutet.

I. At wij säje: ty Ryket är titt/ och machten och herligheten i Ewigheet/ ärkännom wij Gudz macht/ wälde/ Nådh och Barmhertigheet/ och prijsom honom/ som oß kan och wil bönhöra/ lijka som vpwäckiandes honom här medh til yterligare barmhertighet emoot oß. 1. Chron. 30. v. 10-14. 1. Tim. 6. v. 15. 16.

II. At wij säje Amen; försäkre wij oß om bönhörelsen/ effter Lutheri märkeliga förklaring/ at iagh skal wara wiß vppå. etc. Leg. Psal. 33 v. 4. Esa. 65. v. 24. Joh. 16. v. 23. 2. Cor. 1. v. 20.

IV. Om Döpelsen.

1. Hwarföre föllier nu til thet fierde om Döpelsen? S.

Therföre at Döpelsens/(så wäl som Altarens) Sacramente/ är instifftat wår Troo til styrkio/ a. at wij thes tröstligare bidia skole/ effter wij förmedelst döpelsen äre vthi förbund medh Gudh/ b.

a. Act.

a. Act: 2. v. 37. 38. 1. Pet: 3. v. 21. b. Rom: 6. v. 3. seq: Gal: 3. v. 26. 27.

2. Hwilken hafwer inſtichtat Döpelſen? S.

Gudh ſielff genom en befalning til Johannem Döparen. a. hwilken befalningh Chriſtus ſedhan vprepeterar til ſina Lärjungar. b.

a. Mat: 21. v. 25 Luc: 3. v. 2. 3. Joh. 1. v. 33. 34. b. Mat: 28. v. 19. Marc. 16. v. 15. 16.

3. Hwadh är Döpelſen? S.

Döpelſen är icke blotta watn allena/ ꝛc. Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 16. Eph. 5. v. 26.

4. Måå man i Döpelſen någon annan wätſko bruka än watn! S.

Ney/ ingalunda: Ty 1. hafwer Chriſtus vtheryckeligen nampngifwit Watn / at brukas vthi Döpelſen. a. 2. Hafwer Johannes Döparen och Apoſtlarna ingen annan wätſko i döpelſen brukat än watn/ b. 3. Så hafwer och Chriſtus wedh ſin döpelſe thetta elementet helgat. c.

a. Joh. 3. v. 5. b. Mat: 3. v. 11. 16. Act. 8. v. 28. & 10. v. 47. c. Matt: 3. v. 13-16.

5. är thet nödigt at heela Menniſkian ſänkes i Watn! S.

Ney/ ty vthi then helga ſkrifft finnes thet ingeſtädes befallat; är och någon fahra ther hoos.

6. Hwadh.

6. Hwad nytta hafwer Döpelsen medh sigh? S.
Döpelsen hafwer medh sigh och werkar syndernas förlåtelse/ etc. Marc: 16. v. 16. Act: 2. v. 38. Gal: 3. v. 26. 28.

7. Huru kan watn sådan mechtig ting åstad kommis? Swar.
Watn gör thet wisserliga icke/ uthan Gudz ord / etc. Tit. 3. v. 5. seq. Eph. 5. v. 26. 1. Joh. 5. v. 8.

8. Hwad betyder sådan Döpelse i watn? S.
Thet betyder/ at then gambla Adam/ etc. Rom. 6. v. 3. 4. Act. 2. v. 38. Col. 2. v. 11-14.

V. Om Schrifft och Afflösning.

1. Hwarföre följer nu til thet femte om Schrifft och Afflösning? S.
Emedan wij effter undfängen döpelse/ ofta och mångfaldeligen synda emoot Gudh och wår nästa/ a. så kunne wij på intet annat sätt bekomma syndernas förlåtelse/ än genom en Sann boot och bättring. b.
a. Prov: 24. v. 17. b. Jer: 3. v. 13.

2. Hwar uthi beståår boot och bättring? S.
Then beståår uthi Menniskiones sanna omwändelse ifrån thet onda och til thet goda. Psal: 34. v. 15. Jer: 25. v. 5.

3. Huru många stycker höra til en sann bättringh? Swar.
Twenne/ såsom 1. ånger och ruelse öfwer begångne synder/ a. (nemligen när en känner/ b. bekänner

bekänner/ c. och ångrar/ d. sina synder) och 2. Troon vppå Gudz nåde om syndernas förlåtelse för Jesu Christi förskyllan. e.

a. Psal: 38. v. 4-11. Joel: 2. v. 12-17.
b. Psal: 51. v. 7. Rom: 3. v. 23. c. Thren: 3. v. 39-42. 1. Joh: 1. v. 8. 9. d. 2. Sam: 12. v. 13. Matth. 26. v. 75. e. Marc: 1. v. 15. Rom: 3. v. 24. 25.

4. Wil och Gudh (afflösa oß eller) förlåta oß wåra synder? S.

Ja wisserligen. Ezech. 33. v. 11. Joh. 3. v. 16. Rom. 5. v. 8 seq.

5. Hafwer och en predikant macht i Gudz ställe at förlåta synderne? S.

Ja/ then machten hafwer Christus gifwit predikoembetet/ nemligen att förlåta them bootferdigom theras synder. Matth. 16. v. 19. & 18. v. 18. Joh. 20. v. 23.

6. Når wij nu hafwa undfått Syndernas förlåtelse/ hwar om skole wij oß högst wijnläggia? S.

Om ett heligt och gudeligit lefwerne/ Luc. 1. v. 74. 75. Tit. 2. v. 11-14.

VI. Om Altarens Sacramente:

1. Hwarföre föllier nu til thet sidste om Altarens Sacramente? S.

Ty Altarens Sacrament är instichtat wår troo til Styrkio/ at wij wisserligen få Syndernas förlåtelse för Christi skul. Mat. 26. v. 28. &c.

2. Aff hwilkom? enär? och huruledes är Altarens Sacramente inſtichtat? S.

Thet gifwa inſtichtelſe orden tilkänna: wär Herre Jeſus Chriſtus i then natten th han förrädder. wardt/ etc.

3. Hwadh är Altarens Sacramente? S.

Thet är wärs Herres Jeſu Chriſti ſanna lekamen och Blodh/ under Bröd och Wijn/ etc.

4. Hwad är här enkannerligen at achta? S.

1. At Bröd och wijn intet förwandlas vthi Chriſti lekamen och Blodh. 2. at Bröd och wijn intet bemärkia Chriſti lekamen och Blod: vthan 3. at under och tillijka medh Bröd och wijn vndfå wij Jeſu Chriſti ſanna lekamen och Blod/ hwilket ſkeer på et öfwernaturligit/ obegripeligit och outhranſakeligit ſät. 1. Cor. 10. v. 16, 17.

5. Kan vthi nödfal i ſtället för Bröd och wijn något annat brukas? S.

Ney/ ingalunda: ty ther medh förandrades ſielfwa inſtichtelſen/ och Teſtamentens ord/ a. ther fördenſkul dheſſe elementen icke ſkulle wara förhanden/ låter man heller beſtå medh Natwardzens bruk/ och ſtyrker ſin troo om ſyndernas förlåtelſe medh Gudz ordz helſoſamma löffte och förſäkring. b

a. Matth: 26. v. 26. 27. Gal: 3. v. 15. 16. b. Joh. 3. v. 16. Rom: 3. v. 25.

6. är thet ock aff nöden/ at en Christen menniſkia offta begåår Herrans Natward: S.

Ja/ thet är högeligen aff nöden: ty Chriſtus hafwer ſådant alwarligen befalet/ ſäjandes: äter/ dricker: ſå offta i dricken: jtem/ gör̃er thet: Matth, 26. v. 27. 1. Cor: 11. v. 24. 25.

7. Hwilka äro wid thenna Natwarden wärdige/ och hwilke äro owärdige gäſter? S.

The wärdige beſkrifwas i Luthers förklaring ſåledes: faſta och lekamliga bereda ſigh/ &c. Joel. 2. v. 12. Exod. 19. v. 10. jtem Jac. 5. v. 16. 2. Cor. 13. v. 5. Eph. 4. v. 22.

Men owärdige äro the/ ſom 1. intet känna/ bekänna och ångra ſina ſynder/ wthan them neeka/ förringa/ urſechta/ förſuara/ etc. a. intet förlåta ſigh aldeles på Chriſti förſkyllan/ wthan ock på ſina egna och helgonens goda gerningar/ b. 3. wrängia inſtichtelſe ordens rätta förſtånd/ c. och 4. begåå Herrans Natward för en ſedwana/ och aff ett ſkrymtachtigt hierta wthan något got vpſåät til at bättra ſitt onda lefwerne, d.

a. Mal: 2. v. 17. Syr: 5. v. 1-6. 1. Joh. 1. v. 10. b. Joh: 3. v. 18. Rom: 9. v. 30-33. Gal: 2. v. 21. c. Cor: 11. v. 29. 31. 1. Joh: 5. v. 9-12. d Eſa: 1. v. 14. 15. Syr: 1. v. 35 ſeq: Matth: 6. v. 5.

8. hwad

8. Hwad straff hafwa the owärdige at förchta/ och hwad hugnad the wärdige at förwänta? 35.

The owärdige hafwa til at förchta at the bliffwa sake på HERRans Lekamen och Blod/ och at the äta och dricka sigh sielffwom domen/ a. men the wärdige hugna sigh aff Jesu Christi Lekamens och Blodz delachtigheet/ syndernas förlätelse/ etc.

a. 1. Cor: 11. v. 27. 30. b. 1. Cor: 10: v. 16. 17. Matth: 26. v. 28.

IV. Skrifftenes Språk:

Then I. delen.

Om Gudh; Skapelsen; Gudz försyn; och then H. Skrifft.

1. Om Gudh:

Gudh är en Ande. Joh. 4. v. 24. Gudh är en Ande/ och the som tilbidia/ skole tilbidia honom i Andanom och i sanningen.

Ewigh. Rom. 16. v. 26. Evangelium är kungiordt igenom propheternes skrifter/ aff ewiga Gudz befalning

Rom.

Sanferdigh. Rom. 3. v. 3. 4. Skulle theras otroo göra Gudz troheet om intet? bort thet: ware heller Gudh sanferdig/ och hwar och en Menniſkia löngnachtigh.

Barmhertigh. Luc: 6. v. 36. waret Barmhertige/ såsom ider Fader och Barmhertig är.

Rätfärdigh. Pſal: 119. v. 137. Herre/ tu äſt rätferdig/ och rät är titt ord.

Alzmechtigh. Gen: 17. v. 1. Jag är Gud Alzmechtig/ wandra för migh och war fulkommeligh.

Wijs eller alwijs Jer: 32. v. 18. 19. Tu ſtore och ſtarke/ Herre Zebaoth är tit nampn/ ſtoor i rådh och mechtig i gerningom/ och tin ögon ſtå öpen öfwer alla Menniſkiors barns wägor.

Allestädes närwarande. Jer: 23. v. 23. 24. Är iagh icke en Gudh then hardt när är/ säger Herren; och icke en Gud then fierran är? menar tu at någor kan så hemliga fördölia sigh/ at iagh icke kan see honom? säger Herren/ är icke iagh then som wpfyller Himmel och jord? säger Herren.

Deut.

Gudh är en i warelsen.

Deut: 6. v. 4. Hör Israel: Herren wär Gud är en enig Herre.

Trefaldig i personerne.

Matt: 28. v. 19. Döper them i nampn Faders/ och Sons/ och thens H. Andes.

1. Joh: 5. v. 7. Tree ähro som witna i Himmelen/ Fadren/ ordet/ och then H. Ande/ och the tre äro itt.

(Lääs här om/ Trones Artiklar/ sampt vthtydningen och spörsmålen thet öfwer)

2. Om Skapelsen:

Gudh Fadher Son och then H. Ande hafwa alting skapat.

Gen: 1. v. 1. I begynnelsen skapade Gudh Himmel och jord.

Pſal: 33. v. 6. Himmelen är giord genom Herrans ord/ och all hans häär igenom hans muns Ande.

Aff intet.

Pſal: 148. v. 5. Herren biuder/ så warder thet skapat.

Til sins nampns äro.

Pſal: 19. v. 2. Himlarna förtälia Gudz äro/ och fästet förkunnar hans händers werk.

Prov: 16. v. 4. Herren gör all ting för sin egen skuld.

Och Menniskone til nytto.

Gen: 1. v. 28. 29. 30. Gudh wälsignade them/ och sade til them: warer fruchtsamme och föröker ider/ och

och vpfyller fordena / och hafwer henne vnder ider / och räder öfwer fiskarna i hafwet / etc.

3. Om Gudz försyn:

Gudh hål ler al ting wid macht

Act: 17. v. 27. 28. Gudh är icke långt ifrå hwariom och enom aff oß / ty i honom lefwe wij / röroms och hafwe warelse.

Bär om sorgh om all ting.

Sap. 12. v. 13. Vthan tigh är ingen Gudh / tu som omsorg hafwer för all ting.

Spijsar alla Creatur.

Psal: 104. v. 27. Alt wänter efter tigh / at tu skalt gifwa them maat i sin tijdh.

Wender alt til en god enda.

Gen: 50. v. 20. I tenkten ondt öfwer migh: men Gudh hafwer wendt thet til goda / at han giorde som för ögon är / til at frelsa mykit Folk.

4. Om then H. Skrifft:

Then H. Skrifft är gifwin aff Gudhi.

2. Pet: 1. v. 21. Ingen propheti är ännu fram kommen aff Menniskio wilia / vthan the helige Gudz Menniskior hafwe talat / rörde aff then H. Anda.

är klaar

Psal: 19. v. 11. Herrens bodh äro klaar och vplysa ögonen.

Deut.

är fulkommelig.

Deut. 4. v. 2. I skolen intet leggia ther til/ som iagh biuder ider/ och intet taga ther ifrån.

Och kraftig til Saligheet them som troo.

Rom: 1. v. 16. Evangelium är Gudz krafft allom them til Saligheet som troo.

Then II. Deelen:

Om Englarna.

Englarna åhro Andar.

Psal. 104. v. 4. Tu gör tina Englar til andar/ och tina tienare til eldzlogar.

Skapade till Gudz loff.

Psal: 103. v. 20. Lofwer Herren i hans Englar/ i starke hieltar/ som hans befalning vthrätten.

Och the gudfruchtige menniskiors tienst.

Hebr: 1. v. 14. Äro the icke alle sammans tienstandar/ vthsende til tienst för theras skul/ som saligheetena erfwa skola?

The onda englar äro affwekne/

Epist: Jud: v. 6. The Englar/ som icke behöllo sin förstendöme/ vthan öfwergåfwo sin Hemman/ them förwarade Gudh medh Ewiga bojor i mörkret/ til then stoora dagsens doom.

Waanåra Gudh/

Gen: 3. v. 4. Ingalunda skolen i döden dödz; ec.

Sökis Menniskiones förderff.

1. Pet: 5. v 8. Jdor fiende diefwulen gåår om kring som ett Rytande Lejon/ sökiandes hwem han ypsluka må.

Ståås emoot med böön och fastö:

Matt. 17. v. 21. Thetta slaget gåår icke vth/ vthan medh böön och fastö;

1. Pet. 5. 8. 9. Warer nöchter och wakande/ och ståår honom emoot stadige i trone.

Then III. Deelen.

Om Menniskian/ och hennes tilstånd 1. för Syndefallet. 11. Effter Syndafallet. 111. j återlösningens werk. 1v. effter döden.

1. För Syndafallet.

Gudh skapade menniskian efter sit beläte.

Gen. 1. v. 27. Gudh skapade Menniskiona sigh til ett beläte/ til Gudz beläte skapade han honem/ Man och Qwinno skapade han them.

Gudz beläte i Menniskian bestod i. vthi helighet och rätferdighet.

Eph. 4. v. 23 24. Förnyer eder i eder sinnes Anda/ och ikläder ider then nya Menniskiona/ ehrn effter Gudh skapat är/ i sanskylliga rätferdigheet och saligheet.

Col.

2. vthi fulkomligh Kundskap.

Col. 3. v. 10. Ikläder ider then nya Menniskian then ther förnyas til hans kundskap och beläte/ som honom skapat hafwer.

3. vthi odödeligheeten.

Sap. 2. v. 23: Gudh hafwer skapat Menniskiona til itt Ewigt lijff/ och giört honom til itt beläte/ att han skulle sådan wara som han är/ men genom diefwulens affwund är döden kommen i werldena.

4. vthi Herre wåldet öfwer all Creatur.

Gen. 1. v. 26. Gudh sade: låt oß göra Menniskona til itt beläte/ thet oß lijkt är/ then råda skal öfwer fiskarna i hafwet/ och öfwer foglarna vnder Himmelen/ och öfwer fänaden/ och öfwer hela jordena/ och öfwer alt thet som kräker på jordena.

11. Efter Syndafallet.

1. Menniskian efter fallet är i syndafull/

Gen. 8. v. 21 Menniskiones hiertas vpsåt är ondt alt ifrån vngdomen.

Psal. 51 v. 7. Sij sagh är oss syndelig sådh född/ och min Moder hafwer migh i synd aflat.

2. Oförståndigh.

1. Cor. 2. v. 14. Then naturlige Menniskian förnimmer intet aff

thet Gudz Ande tilhörer/ ty thet är honom en galenskap/ och kan icke begripat/ ty thet måste andeliga dömas.

3. Dödelig

Rom. 5. v. 12. Genom ena Menniskio är synden kommen i werlden/ och för syndenes skul döden; och är så döden kommen öfwer alla Menniskior/ efftersthe alla syndat hafwa.

4. hafwer inga krafter i andeliga saker.

2. Cor. 3. v. 5. Wij äre icke bequemlige aff oß Sielfwom/ något tänkia såsom aff oß sielfwom.

Therföre är wår om wändelsen gudz werk/

2. Cor. 3. v. 6. Men äre wij til något bequemlige/ så är thet af Gudi

Phil. 2. v 13. Gudh är then som wercker i eder både wilia och gerning effter sitt gode behagh.

Och skeer genom ordet och sacramenten

Rom. 1. v. 16. Ewangelium är en Gudz krafft allom them til Saligheet/ som troo.

Tit. 3 v. 5. Han hafwer giort oß salige/ genom nya födelsen bad/ och then H. Andes förnyelse/ etc.

III Vthi Återlößningens werk.

I. Om Menniskiones vthkorelse och nådewaal.

1. Gud wil

Joh. 3. v. 16. Så elskade Gudh

werlden

at alla ſko la Salige warda.

werlden/ at han vthgaff ſin enda Son/ på thet at hwar och en ſom troor på honom/ ſkal icke förgåås/ vthan få ewinnerligit lijff.

2. Chriſtus är dödh för alla.

Joh: 1. v. 29. Sij Gudz Lamb ſom borttager werldennes ſynder.

1. Joh: 1. v. 7. JEſu Chriſti Gudz Sons blodh/ renar oß aff alla ſynder.

1. Joh. 2. v. 2. Han är förſoningen för wåra ſynder/ icke allenaſt för wåra/ vthan för hela werldennes.

3. Kallelſen är och almenlig.

Marc: 16. v. 15. Gåår vth i hela werlden/ och prädiker Evangelium allom Creaturom/ then ther troor och warder Döpt han ſkall warda ſaligh.

är alſå orſaken till fördömelſen menniſkiones otroo.

Marc: 16. v. 16. Men then thet icke troor/ han ſkal warda fördömd.

Joh: 3. v. 18. Hwilken ſom icke troor/ han är redo dömd / effter thet han icke trodde i Gudz enda Sons nampn.

2. Om Chriſto.

Chriſtus

Rom. 9. v. 5. Chriſtus är föd-

Fijj der

är sanner Gudh och sanner menniſkia

der aff fädertne på köttzens wägnar/ hwilken är Gudh öfwer all tingh lofwat ewinnerliga.

Gal: 4. v. 4. Tå tijden wardt fulkommen/ sände Gudh sin Son/ föddan aff Qwinno/ etc.

är smord til en prophet/

Deut: 18. v. 17. 18. 19. Herren sade til Moſen/ iagh skal upwäckia them en prophete/ såsom tu äſt/ etc.

Joh. 6. v. 14. Wisserliga är thenna then Propheten/ som komma skal i werldenne.

Til en konung.

Pſal: 2. v. 6. Jagh hafwer insat min konung på mitt helga berg Zion.

Zach. 9. v. 9. Tu dotter Zion frögda tigh storliga/ och tu dotter Jeruſalem glåd tigh/ ſij tin konung kommer til tigh/ etc.

(och hafwer et andeligit rijke.)

Joh: 18. v. 36. Mitt Rijke är icke aff thenna werldenne.

Och til en öfwerſte präſt.

Hebr. 4. v. 15. 16. wij hafwe icke en öfwerſte präſt/ som icke kan warkunna sigh öfwer wår swaghet/ uthan then som freſtat är i all ting liſka som wij/ doch uthan Synd. Therföre låtit oß tröſteliga framgå

til

til Nådestolen/ at wij mågthe få barmhertigheet/ och finna nådh på then tijdh oß hielp behöfwes.

3. Om Troon.

På menniſkiones ſijda/ är troon thet endeſte medlet til ſaligheten

Joh. 3. v. 14. 15. Såſom Moſes vphögde ormen i öknenne/ alſå måſte ock Menniſkiones Son warda vphögd/ på thet hwar och en ſom troor på honom/ ſkal icke förgåås/ vthan få ewinnerligit lijff.

Gal. 3. v. 22. Skrifften hafwer alt beſluit vnder ſynd/ på thet löfftet ſkulle komma genom Jeſu Chriſti troo/ them ſom troo.

Hwilken wij bekomma genom ordzens bårande.

Rom. 10. v. 17. Troon är aff prädikanen/ men prädikanen genom Gudz ord.

4. Om Lagen och Evangelio.

Gudz lag är Gudz Rätferdigheetz och ſtrånga wilies förklaring/ etc.

Exod: 20. v. 5. Jagh Herren tin Gudh är en ſtarck hemnare/ &c.

Deut: 10. v. 12. 13. Nu Jſrael/ hwad eſſkar Herren tin Gudh aff tigh/ vthan at tu ſkalt fruchta Herren tin Gudh/ och at tu wandrar i alla hans wägar/ etc.

Evangelium är ett glädt bod-

1. Cor: 15. v. 1. 2. K. Bröder/ iagh minner eder på Evangelium/ ihwilko

skap om Gudz näd och synder nas förlätelse genom Christum/ allom them som troo.

i hwilko i ståår/ genom hwilket i ock salige werden.

Matth. 11. v. 28. Kommer til migh i alla som arbeten och åre betungade/ och iagh wil wederqwecka eder.

Lagen säger:

Deut: 27. v. 26. Förbannat ware then/ som icke fulkomnar all thenna lagsens ord/ så at han gör ther efter/ och alt folket skal säja Amen.

Evangelium säger

Matth. 9. v. 2. War wid got modh min Son tina synder förlåtas tigh.

5. Om Boot och Bättring/ sampt goda gerningar:

Boot och bättring/ beståår i, ythi synda bekennelsen.

Psal. 32. v. 5. Therföre bekänner iagh mina synd/ och förskyler intet min misgerning; iagh sade: iagh wil bekenna för HERranom min öfwerträdelse/ tå förläst tu migh mina syndz misgerning.

gifder" och ånger/

Psal. 51. v. 19. The offer som Gudi behaga/ åro en bedröfwat anda; ett bedröfwat och förkrossat hierta/ warder Guth inthet förachtandes.

Esa.

Och syndernas afleggning

Esa. 1. v. 16. Twåår eder/ gören eder rena/ legger bort edert onda wäsende ifrån min ögon/ etc.

2. Uthi Troon.

Act. 10. v. 43. Hwar och een som troor på honom/ han skal få syndernas förlåtelse genom hans nampn.

Goda gerningar/ äro Bättringens frucht.

Matth. 3. v. 8. Görer förden skull sådan frucht som bäteringh tilhörer.

Och kännemärke/

Matth. 7. v. 20. Therföre skolen i kenna them på theras frucht.

The göras til Gudz åra.

Matth. 5. v. 16. Låter idert hus lysa för Menniskiomen/ att the måge see ider goda gerningar/ och prijsa eder Fader som är i Himelen.

Och wårt kötz under kufning

Rom. 8. v. 13. Om i lefwen effter kötet så skolen i döö/ men om i döden kötzens gerningar medh hugdanom/ så skolen i lefwa.

Och icke til någen förtienst.

Luc. 17. v. 10. När i hafwen giort alt thet som ider budit är/ så säger: wij äro onyttige tienare/ wij hafwe giort thet wij woro plichtige at göra.

6. Om Gudz Förſamblingh och prädikoembetet.

Gudz Försambling sammankallas och hålles vid macht genom ordet och Sacramenten.

Rom: 10. v. 18. - Theras liud är ju vthgångit i all Land / och thera ord til werldenes ender.

Act 2. v. 41 42. Och kommo til hopen på then dagen widh trij tusende Siälar; och bleſwo the stadige ståndandes vthi apoſtlarnes lärdom / och i deelachtigheet / och i brödz bryteſse / och i böner.

Christus är hennes Frelsare.

Eph. 5. v. 25. Christus elskade förſamblingen / och hafwer vthgifwit ſigh ſielff för henne.

Hufwud.

Eph. 5. v. 23. Mannen är huſtrunes hufwud / ſåſom och Christus är förſamblingens hufwud.

och grund wal.

1. Cor. 3. v. 11. En añan grund kan ingen läggia / vthan then ſom lagder är / hwilken är Jeſus Christus.

Lärare i Förſamblingen / äro Gudz medhielpare.

1. Cor. 3. v. 9. Wij äre Gudz medhielpare / i åren Gudz åkerwerk / Gudz bygning.

Tiänare och Skaffare.

1. Cor. 4. v. 1. Ther ſkal man hålla oſs före / at wij äro Christi Tienare och ſkaffare til Gudz hemligheet.

Skola vara

2. Tim. 4. v. 2. Prädika ordet /

ra oförsumelige.

det/ hålt uppå i tijdh och i otijdh/ straffa/ truga och förmana/ medh all sachtmodigheet och lärdom.

them skal bewijsas lydno.

Hebr. 13. v. 17. Warer edar lärare lydige och föllier them; ty the waka öfwer edar siälar/ säsom the ther räkenskap göra skola/ etc.

7. Om Sacramenten.

Gambla Testamentzens Sacraments war 1. Omkärelse.

Gen. 17. v. 10. 12. Gudh sade til Abraham/ thetta är förbundet/ som i hålla skolen: hwart och ett piltabarn/ tå thet är otto dagar gammalt/ skolen i omskära i eder affkommande.

2. Päska Lambet.

Exod. 12. v. 8. I skolen äta (päskalambsens) kött i then samma nattene/ stekt wid eld/ och osyrat bröd/ och skolen ätat medh bitter salso.

Nya Testamentzens Sacrament är 1. Döpelsen.

Matth. 28. v. 18. 19. Jesus sade: migh är gifwen all macht i Himmelen och på Jordenne/ går fördenskul uth och lärer alt folk/ och döpar them i nampn Faders och Sons och then Heige Andes.

Genom Dopet få wij 1. syndernas förlätelse.

Act. 2. v. 38. hwar och en oss eder låte sigh döpa i Jesu Christi nampn/ til syndernas förlätelse. 1.

2. Itt got samwete.

1. Pet. 3. v. 21. Hwilket (watn) ock nu oß salige gör dopet/ icke at kötzens smittor afflägges/ uthan at man hafwer ett got Samwete til Gudh/ etc.

3 Ikläda oß Jesum Christum

Gal. 3. v. 27. I så många som döpte åren/ hafwer eder iklädt Christum.

4. Göres salige.

Tit. 3. v. 5. Gudh gör oß salige genom nya födelsens badh/ &c.

11. Altarens sacramente.

1. Cor. 11. v. 23. seq. Jesus Christus i then natten/ tå han förrådder wardt/ tog han brödet. &c.

Ther uthi oß gifwes under och med bröd och wijn/ Jesu Christi Lekamen och Blodh.

1. Cor. 10. v. 15. 16. 17. Jagh talar såsom medh förståndigom betrachter i hwadh iagh sägher: wälsignelses kalk/ then wij wälsignne/ är han icke Christi Blodz deelachtigheet/ thet brödet som wij bryte är icke thet Christi lekamens deelachtigheet.

8. Om en Syndig Menniskias rättferdighet in för Gudh:

Wij warde rätferdige af

Rom. 3. v. 24. 25. Wij warda rätferdige utan förskyllan/ aff hans Nådh/ genom then förlossningh som

Guds nåd genom tro na på Jesum Christum äro altså tree orsaker til wår rättferdigheet (som ther om mehra stååt i tro nes artikl.

som i Christo Jesu sked är/ hwilken Gudh hafwer satt för en nådestool genom trona i hans blod.

Joh. 3. v. 16. Så älskade Gud werldena at han vthgaff sin enda Son/ på thet/ at hwar och en som troor på honom/ skal icke förgåås/ vthan fåå ewinnerligit lijff.

9. Om kors och Bedröfwelse; item om Böön och åkallan til Gud.

Genom kors och bedröfwelse/ 1. känna wij synden. 2. pröwes wår troo.

Jer. 30. v. 11. Jagh wil nepsa tigh medh mätteligheet/ på thet tu icke skalt hålla tigh oskyldig.

1. Pet. 1. v. 6. 7. I lijden en lijten tijdh bedröfwelse/ på thet eder troo skal rättsinnig/ och mykit kostteligare befunnen warda/ än thet förgengeliga guld/ som pröfwes medh eld/ etc.

3. göres ett gott tolamodh.

Rom. 5. v. 3. Wij berömom oss och i bedröfwelse/ wetandes at bedröfwelsen gör tolamodh/ etc.

4. lära wi elska guds ord. Och flitig bidia.

Esa. 28. v. 19. Straffet allena lärer gifwa acht på orden.

Esa. 26. v. 16. Herre/ när bedröfwelse är på ferde/ så söker man

tigh/ och når tå tuchtar them/ så ropa the medh engslan.

Worsetlindra 1. genom bönen.

Psal. 50. v. 15. Åkalla migh i nödennes tijdh/ så wil iagh hielpa tigh/ och tu skalt prijsa migh.

2. Gendm tolamod.

Luc. 21. v. 19. I skolen behålla edra Siålar genom idert tolamod.

3. Genom Gudz löfte.

Matth. 7. v. 7. Beder och eder skal warda gifwet/ söker och i skolen finna/ klappar och eder skal vplåtas.

10. Om werlzlig öfwerhet; item om Echtenskapet.

öfwerhetenes/ 1. urspung.

Rom. 13. v. 1-8. Hwar och en ware öfwerhetenne som wäldet hafwer/ vnderdånig/ ty ingen öfwerhet är vthan aff Gudi.

2. Embete

1. Pet. 2. v. 13, 14. Warer vnderdånige all Menniskelig ordning för Herrans skul/ ehwad thet är Konungen som säsom then öfwersta; eller befalningsmännerna/ säsom the ther sände äro aff honom/ the onda til straff och the goda til prijs.

Echtenskapet är aff Gudi instiftat.

Gen. 2. v. 18. Herren Gud sade: thet är icke gott att Menniskian är allena/ iagh wil göra honom ena hielp/ then sigh til honom hålla mä.

Och bör åhrligit hållas.

Hebr. 13 v. 4 Echtenskapet skal åhrligit hållas ibland alla/ och Echtenskaps säng obesmittat; men bolare och horkarlar skal Gud döma.

IV. efter

IV. Efter Döden.

1. Om Döden.

Sap. 2. v. 23. 24. Gudh hafwer skapat Menniskiona til Ewigt lyff/ och giort honom til et behåte/ at han skulle wara sådana som han är; men genom diefwulens affwund är döden kommen i werdena/

2. Om siälenes odödelighet/ och kroppsens begrafningh.

Eccl. 12. v. 7. Stofftet måste åter komma til jord igen såsom thet warit hafwer/ och Andan til Gudh igen then honom gifwit hafwer

3. Om werldennes enda.

2. Pet. 3. v. 10 - 13. Herrans Dagh wander kommandes såsom en tiuff om natten/ och tå skal Himmelen med stoor hastighet förgåås/ och elementen skola försmälta oss heeta/ och jorden medh the werk som ther på äro/ skola offbrennas etc.

4. Om upståndelsen ifrån the döda:

Job. 19. v. 25 - 27. Jag weet at min förlossare lefwer/ och han skal på sidstonne upwäckta mig off Jordenne: och iag skal sedan medh thesso minne hund omklädd warda/ och skal i mit kött få see Gudh: honom skal iag migh see/ och min ögon skola skoda honom/ och ingen annan.

5. Om

5. Om then yterſta domen:

Epiſt. Jud. v. 14. 15. Sij Herren kom̃er medh mängh tuſendhe Helgon til att ſittia doom öfwer alla/ och ſtraffa alla them ſom ogudachtige äro/ för alla theras ogudachtighe gerningär/med hwilka the haſwa illa giort/ och för alt thet hårda/ ſom the ogudachtige ſyndare emoot honom talat haſwa.

(Om ſielfwa dooms proceſſ läſes vthi Evang. Dom. 26. Trin. aff Matth. 25. v. 30-46.

6. Om Helfwetit.

Pſal. 49. v. 15. The liggia i helfwetit ſåſom fåår/ döden gnager them/ etc. theras trotzan måſte förgääs/ vthi helfwete måſte the blifwa.

(Läås och Evang. Dom. 1. och 26. Trin.)

7. Om thet Ewiga lyfwet.

2. Cor. 4. v. 17. 18. Wår bedröfwelſe/ (then doch timmeligh och lätt är) föder i oß een Ewigh och öfwer alla mätto wichtigh herligheet; wy ſom icke ſee effter the tingh ſom ſynas/ vthan the ſom icke ſynas/ ty the tingh ſom ſynas äro timmelig/ men the ſom icke ſynas äro Ewigh.

(Hijt hörer och Evang. Dom. 1. och 26. Trin. &c.)

Appendix, ad Ven. Clerum directa.

SWårt och mödosampt är thet wäl att lära the enfaldiga rätt och grundeligen förstå sina Christendoms Stycken / doch ganska nödigt / effter ther på hånger theras Ewiga Saligheet. Böör fördenskul oß / hwilka Gudh hafwer sat til wächtare / och wil at wij skole waka för wåra Åhörares Siålar / såsom the ther före råkenskap göra skola / ingen möda eller förtreet / ihwilia eller effertaal ansee / skötа / eller achta / uthan uthi Gudz fruchtan och hiertans enfaldigheet / medh bekymber och wakfamheet / medh lockande / trugande och förmanade förrätta thet wårt embetes plicht oß pålägger.

Och ändoch all oförtruten möda uthi Catechismi öfningar affen deel enfaldige ringa achtas / och aff the ihwilige förachtas / så är doch wårt Samwetz witnesbörd wår berömelse / och wår hugnad att the Gudfruchtige

och förſtåndige thet erkänna. Och på thet the nyttelſkande och om ſin ſaligheet bekymmerſamme må mehr och mehr ſtyrkias / the förſummelige rättas / och the förachtare omwendas / hafwer man icke allenaſt / effter thet enfaldigſte Sättet / ſom här til hafwer warit brukeligit / Catechiſmum at Proponera, å nyo låtit trycka / tilläggiandes Spörſmålen och några Skrifftenes Språk; vthan ocksä ett Sätt Catechiſmum at examinera.

Sättet Catechiſmum at proponera, ſynes bäſt wara / at behälla thet ſedwanlige: nemligen at the enfaldige lära förſt wäl och tydeligen / ſielfwa wär Chriſtendoms hufwudſtycken / ſampt the andra Böner i ABC boken fattade: ſedan hålles the ſmåningom til at lära Lutheri förklaring eller vthtydningen / och tillyka medh / the enfaldigſte Spörſmålen / i hwart hufwudſtycke. Men the

andra

andra Spörſmål eller frågar/ i ſynnerheet ther Dicta Scripturæ citeras, äro tilſatte/ deels at thet må wara en conformitet ibland lärarna til at explicera theſſe wåre Chriſtendoms Hufwudſtycken/ deels och för them ſom kunna läſa i book/ för hwilkas ſkull ock then IV. delen/ några Skrifftenes Språk/ här til trychter är.

Om Tyden när thetta pröponéras ſkal/ komma alla förſamblingar intet öfwerens: i Stadz förſamblingarne hafwer man bequemligare lägenheet ther til/ än uthi Landz-förſamblingarna; önſkeligit wore thet/ at Åhörarne uthi them/ enhälleligen kunde wara tilſtädes i begynnelſen aff Gudztienſten/ at tå ſtrax för än meſſan angåår/ på en fierdedels tima aff Catechiſmo prediças måtte/ när dagarna äro långa; men när the äro kortare/ at tå allenaſt läſtes hwar gång/ ett heelt Hufwudſtycke medh Lutheri förklaring. Men ther thetta icke ſkee kan/ tå Predikes på

Söndagarna / loco exordij ett stycke hwar gång / doch ganska kortreligen och enfaldeligen: Och på thet the enfaldige måge lära både wäl förståå och tillyka minnas / så repeteres och offta Lutheri vtlytningh för them; och som tilfälle gifwes vthi explication, eller när hwart husuudstycke är ändat / proponeres också för them the förnembste och enfaldigste Frågor eller Spörsmål / etc.

Catechismum at examinera, ehuru thet än swårare är / så är thet lyckwäl ganska nödigt. Hwadh tyden at examinera widkommer / så är thet ett gemeent bruk / at Schrifftehåld företages Fastelags tyden ehwadh thet skeer vthi eller widh kyrkian / eller och / (thet som myket nyttigare synes wara at the vthgamble / och små Barnen också måtte wara tilstädes / och thet små båner förnimmas huru the i hushållen lefwa / huru the läse morgen och afton / ähl och från bord: etc. men alt misbruk måste förtagas) på åtskillige orter vthi för-

Församblingen/ men så är thet icke nogh/ vthan nöden fordrar/ at the öfftare/ nemligen några familier eller huußhåld hwar gång/ blifwa tilstådes vthi eller widh Kyrkian/ helst emillan Påske- och Michaelis tijdh/ antingen för än Gudz tienſten anfångår/ eller ſedan then ſluten är/ at lärarne måtte förnimma hwadfram-ſteg the göra vthi ſina Chriſtendoms ſtycken. Faſt nyttigt wore thet och/ när åhörarne någorlunda hafwa fattat/ och förſtå tweſſa ſine Chriſtendoms Stycken/ ſåſom och Spörsmåen/ at tå några gångor om året/ i ſynnerheet när hwart hufuudſtycke ſlutit är/ et publicum examen hålles i kyrkian/ antingen ſtrax efter prediken för än Meſſan begynnes/ eller efter ſluten Gudz tienſt; doch måſte ingen vtſkemmas/ ſom icke ſå wäl förſtåår eller ſwarar ſom ſigh borde: man frågar gemeenligen förſt them man förmodar kunna ſwara/ och ſedan the andra/ ſam-

nia frågestycke/ att the ther medh lockas/ som thet måste skee medh lockande/ (doch hoos the mootwillige och hallßstärrige medh trugande.)

Sättet anbelangandes huru man examinera skall/ åt Lärarne/ måge wara så mycket wissare och tryggare/ och the enfaldige mehra til flit upwäckias/ seer man intet annat/ än thet som upsat är/ och uthi sidsta conventu approberades; nämligen at Capita Christianæ Religionis noteras öfwerst emillan twenne Linier, sättes ett signum för them som Simpliciter them låsa/ och ett för them när the kunna Lutheri Explicationem: item för them som kunna swara til Quæstiones, aliquo modo eller och plenius, samalunda för them som äro booklärde/ etc. Thesse signa kunna således tilsättias/ at när en kan låsa sielfwa huufwudstycket/ doch icke wäl eller tydeligen/ sättes thetta signum såsom en halfft forß (/) när then bättre läser/ sättes thet andra halwa til/ at

thet

thet blifwer et helt kors (x) Sammaledes och når en läser vthtndningen wäl eller illa / eller och några ſtycken ther aff. På thet ſpatio ſom fram för linierne ſtåår / vptekñas perſonerne vthi hwart huuſßhåld / ia och the ſmå Barnen / faſt än the kunna allenaſt 1. ſtycke eller 2. läſa. ty ther igenom lockas the och blifwa driſtigare. Och kan dhetta bequämligaſt ſkee i Schrifftthållen / hwarföre och thetta vpſattet kallas een Schrifftbook / medh hwilken förſichteligen måſte omgåås / at the enfaldige icke aff någon fruchtan / ſom ſkulle thenna Schrifft-book til något annat miſßbrukas / förhindra ſina ifrån denna högnödige öffnungen. Lemnas och til hwar Familie något ruum / i ſynnerheet för them / ſom Lärarne förmena kunna ſigh föröka: att en Schrifft-book må kunna brukas til 10. 15. 20. eller flere åhr. Når nu Lärarne ſåledes medh förſta flitt ſigh winlaggia / förſt hurn theras

A. åhó-

K. Åhörare åhrligen mehr och mehr tiltaga och lära sina Christendoms hufwudstycken; til thet andra/ at the them rätt och wäl förstå; och til thet tridie/ föra tyer effter ett Christeligit lefwerne/ Så skal theras arbete intet wara fåfångt i Herranom; uthan ther på följa Herrans ymniga wälsignelse. Hans Nåde och rika Wälsignelse wäre medh och öfwer oß alla. Åbo den 30. Octob. Anno 1666.

JOH. GEZELIUS, D.
Ep. Ab.

Collecta Methodum Catechet. J. Loescheri & Isagogen Theologicam p. m. 45.

Rv. Katekism. 2

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA
120 101 8939

KIRJANSITOMO
M. HENRIKSSON
|| HELSINKI ||

Mf. KB